

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав. кафедрою)

«18» __12__ 2024 р.

(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **магістр**

на тему: **Економічна експансія Китаю та її вплив на світогосподарські процеси**

Виконав: студент VI курсу, групи 6451м

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Кузьменко О. Ю.

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

К.е.н., доцент Майстренко О.М.

Миколаїв – 2024р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий інститут (факультет) Факультет економіки моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма Міжнародна економіка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 С.М. Марущак
« 18 » 12 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Кузьменку Олександрю Юрійовичу
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **Економічна експансія Китаю та її вплив на світогосподарські процеси**
China's economic expansion and its impact on world economic processes

Керівник роботи к.е.н., доцент Майстренко О.М.

Затверджені наказом ректора № 1078-уч від «15» жовтня 2024 року

2. Термін подання роботи: 12 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані по роботі: навчальні та методичні матеріали, наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, інформаційні матеріали Державної служби статистики України, статистичні дані Світового банку, Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду, періодичні публікації.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів): Теоретичні основи економічної експансії в сучасній світовій економіці; стратегії та вплив економічної експансії Китаю, проблеми та перспективи економічної експансії Китаю.

5. Перелік презентаційних матеріалів: Ключові характеристики економічної експансії, Основні теоретичні концепції, Основні макропоказники Китаю, 2015-2020 р., Основні економічні коридори, ТОП-5 країн-реципієнтів ПІІ Китаю (2010-2020), Порівняння впливу Китаю за регіонами, Позитивні та негативні аспекти економічного впливу Китаю, Внутрішні та зовнішні обмеження китайської експансії, Типи реакцій світових акторів, Альтернативні сценарії майбутнього китайської економічної експансії, Співвідношення сировинних та промислових товарів у торгівлі між Україною та КНР, 2022 р., Оцінка потенційних ринків для українських товарів у Китаї.

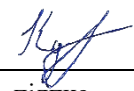
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2024р.- 15.09.2024р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2024р.- 30.09.2024р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2024р.- 31.10.2024р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.10.2024р.- 15.10.2024р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	В термін практики	
6.	Розробка теоретичного розділу	16.10.2024р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	31.10.2024р.	
8.	Розробка проектного розділу	15.11.2024р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	24.11.2024р.	
10.	Редагування рукопису роботи магістранта та ознайомлення з ним наукового керівника	01.12.2024р.	
11.	Підготовка файлу опису	05.12.2024р.	
12.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	06.12.2024р.	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	07.12.2024р.	
14.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи на попередній захист	14.12.2024р.	
15.	Усунення зауважень кафедрального захисту та результатів перевірки на виявлення збігів/ідентичності/схожості роботи	15.12.2024р.- 18.12.2024р.	
16.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	16.12.2024р.- 18.12.2024р.	
17.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	18.12.2024р.	
18.	Захист роботи перед АК	19.12.2024р.	

Студент

Олександр КУЗЬМЕНКО

ім'я та прізвище

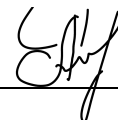

підпис

Науковий керівник

Ольга МАЙСТРЕНКО

ім'я та прізвище

підпис

підпис

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні основи економічної експансії в сучасній світовій економіці	8
1.1 Поняття економічної експансії: сутність, цілі та механізми.	8
1.2 Теоретичні підходи до аналізу впливу економічної експансії на світогосподарські процеси.	13
1.3. Особливості китайської економічної моделі: основи та стратегічні напрямки розвитку.	17
Висновки до Розділу 1	21
Розділ 2. Стратегії та вплив економічної експансії Китаю	23
2.1. Програма «Один пояс, один шлях» як інструмент глобальної економічної інтеграції.	23
2.2. Роль інвестиційної політики Китаю у світовій економіці.	26
2.3. Торговельні війни, конкурентні переваги та експансія Китаю в ключові регіони (Азія, Африка, Латинська Америка).	29
2.4. Зміна структури глобальної економіки: позиції Китаю у світових фінансових інституціях.	33
2.5. Економічний вплив на країни-партнери: позитивні та негативні аспекти.	37
2.6. Вплив на регіональні економічні союзи та політику розвинених країн.	40
Висновки до Розділу 2	45
Розділ 3. Проблеми та перспективи економічної експансії Китаю	47
3.1. Обмеження економічної експансії: ризики, виклики та бар'єри.	47
3.2. Реакція світового співтовариства на глобальне посилення Китаю.	51
3.3. Перспективи економічної експансії Китаю у світовій економіці в контексті нових викликів (екологія, технології, демографія).	55
3.4. Економічний вплив Китаю на Україну: поточний стан і ключові аспекти	59
3.5. Перспективи співпраці України з Китаєм у контексті економічної експансії	63
Висновки до Розділу 3	67
Висновки	69
Література	72

ВСТУП

Сучасна світова економіка перебуває у стані динамічних трансформацій, зумовлених стрімкими змінами у розподілі економічної могутності, появою нових центрів зростання, технологічними проривами, глибинною реструктуризацією промисловості та фінансових систем. Одним із найбільш визначальних феноменів останніх десятиліть стала масштабна економічна експансія Китайської Народної Республіки. Починаючи з політики «реформ і відкритості», розпочатої наприкінці 1970-х років, Китай перейшов від статусу реципієнта міжнародної допомоги та низькотехнологічного виробника до провідної економічної потуги, здатної визначати напрямки та темпи світового економічного розвитку. Протягом усього періоду якісних змін китайська економіка спиралася на комбінацію ринкових механізмів та державного регулювання, стратегічне планування, інвестиційну активність, розвиток інфраструктури, активну зовнішньоекономічну політику та прагнення до технологічної модернізації.

Актуальність вивчення економічної експансії Китаю у світовій економіці обумовлена тим, що посилення ролі КНР докорінно змінило конфігурацію світогосподарських процесів, перерозподіливши глобальні ринки товарів, капіталу, технологій та праці. Китай став ключовим учасником міжнародних фінансових інституцій, активно впровадив такі масштабні ініціативи, як «Один пояс, один шлях», які покликані сформувати нові інфраструктурні та логістичні мережі від Азії до Європи та Африки. Також він виступив ініціатором створення альтернативних фінансових структур, таких як Азійський банк інфраструктурних інвестицій та Новий банк розвитку БРІКС, що впливають на глобальну архітектуру економічного врядування. Поряд із цим Китай постав як потужний інвестор у країнах, що розвиваються, та ключовий торговельний партнер для численних держав, включаючи значну частину ЄС, Азії, Африки, Латинської Америки.

Дослідження економічної експансії Китаю актуальне не тільки через її масштаб, а й тому, що вона відбувається у контексті глобальних викликів: технологічної конкуренції, екологічних проблем, демографічних зрушень,

геополітичних напруженостей і пандемічних ризиків. Сприйняття світом зростаючої економічної могутності Китаю є неоднозначним. Одні держави розглядають його як важливого партнера, джерело інвестицій та інновацій, інші – як потенційну загрозу економічному суверенітету та стабільності міжнародних інституцій. Тому теоретичний та практичний аналіз цього феномену має критичне значення.

Для України, яка переживає складний період внутрішніх реформ, трансформації торговельних векторів, необхідності модернізації інфраструктури та зміцнення технологічних позицій, розуміння економічної експансії КНР важливе з точки зору формування стратегій зовнішньоекономічних зв'язків. Китай може бути привабливим ринком збуту аграрної та промислової продукції, інвестором у стратегічні проекти, технологічним партнером. Водночас існують ризики, пов'язані з асиметрією структури торгівлі, залежністю від зовнішніх кредитів, конкуренцією за ресурси та впливом глобальних політичних чинників.

Метою дослідження було здійснити комплексний аналіз економічної експансії Китаю, оцінити її вплив на світовий економічний порядок, виявити можливості та виклики для інших країн, у тому числі України. Для цього було узагальнено теоретичні підходи до аналізу економічної експансії, досліджено китайську економічну модель, вивчено практичні інструменти та стратегії, проаналізовано наслідки для глобальної економіки, міжнародних інституцій, регіональних економічних союзів та політики розвинених країн. Особливу увагу було приділено чинникам, які можуть стримувати чи, навпаки, посилювати китайську експансію, таким як внутрішні структурні дисбаланси, демографічні проблеми, екологічні обмеження, технологічна конкуренція, геополітична напруга. У фокусі також перебували питання впливу економічної експансії КНР на Україну, де визначалися чинники, які впливають на перспективи співпраці та розроблялися рекомендації для вироблення ефективної стратегії адаптації до нових глобальних реалій.

У даному дослідженні було застосовано комплекс методів, включаючи метод наукової абстракції, інституційний аналіз, порівняльно-історичний підхід,

статистичний та економіко-математичний аналіз, геополітичний та прогностичний підходи. Наукова новизна полягала в тому, що економічну експансію Китаю було розглянуто як складне багатоаспектне явище, при аналізі якого узято до уваги теоретичний, інституційний, технологічний, екологічний, геополітичний та регіональний виміри, а також приділено увагу локальним прикладам (таким як Україна).

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів урядовими структурами, бізнес-асоціаціями, аналітичними центрами й науково-дослідними установами для розробки та коригування зовнішньоекономічних стратегій, пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності на міжнародному ринку, прийняття рішень щодо участі в інфраструктурних проєктах, залучення інвестицій, гармонізації технічних стандартів та просування інноваційного розвитку.

Таким чином, представлене дослідження є актуальним, оскільки економічна експансія Китаю визначатиме конфігурацію світової економіки у найближчі десятиліття. Розуміння механізмів, чинників та наслідків посилення КНР у глобальному господарстві, а також стратегічне позиціонування окремих держав у нових умовах, має ключове значення для їхнього сталого економічного розвитку і збереження суверенітету в умовах змін світогосподарських парадигм.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ В СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Поняття економічної експансії: сутність, цілі та механізми

Економічна експансія в сучасній світовій економіці постає як багатогранне та динамічне явище, що охоплює різноманітні аспекти міжнародної взаємодії держав, корпорацій та інших економічних агентів. Її сутність полягає у розширенні економічного впливу країни або групи країн поза межі власного національного простору з метою збільшення доходів, зміцнення конкурентних позицій та забезпечення глобальної присутності [75, с. 14]. На відміну від звичайної зовнішньоекономічної діяльності, економічна експансія має системний та цілеспрямований характер, часто супроводжується застосуванням комплексних стратегій, включно з інвестиційними ініціативами, торговельними угодами, політикою трансферу технологій та участю у міжнародних фінансових інституціях.

Економічну експансію можна розглядати як якісно новий етап розвитку міжнародних економічних відносин. Якщо традиційний експорт чи імпорт товарів і послуг є базовими формами зовнішньоекономічної діяльності, то економічна експансія передбачає стратегічну інтеграцію у глобальні виробничо-збутові ланцюги, активне використання прямих іноземних інвестицій (ПІІ), а також створення нових економічних просторів впливу шляхом утворення виробничих та фінансових хабів за кордоном [50, с. 34]. Важливо, що цей процес зазвичай має підтримку з боку державних інституцій країни-експандента, що надає йому певної політичної та геостратегічної забарвленості.

Цілі економічної експансії можуть бути різноманітними та перебувати на перетині економічних, політичних та соціальних інтересів. До головних із них належать:

- Збільшення національного багатства та доходів: Розширення зовнішніх ринків збуту, закріплення в нових сегментах світового ринку, а також розвиток

інфраструктури дозволяють нарощувати виробництво та сприяти зростанню внутрішнього валового продукту (ВВП) [3, с. 115].

- Посилення геоекономічного впливу: Країна, що здійснює економічну експансію, прагне не просто збільшити економічні показники, а й посилити свій вплив у регіональному або глобальному масштабі. Це дозволяє впливати на прийняття рішень у міжнародних організаціях, формувати нові правила гри у світовій торгівлі та фінансах [88, с. 338].

- Створення та збереження робочих місць: Вихід на нові ринки та розвиток виробництва за кордоном можуть сприяти створенню нових робочих місць як на батьківщині, так і у приймаючих державах. Це підвищує добробут населення, знижує рівень безробіття та сприяє збереженню соціальної стабільності.

- Диверсифікація ризиків та зниження залежності від внутрішнього ринку: Економічна експансія дозволяє знизити вразливість до внутрішніх економічних шоків, розподіляючи виробничі потужності та інвестиційні активи на різних ринках. Це забезпечує стабільніші доходи у довгостроковій перспективі [7, с. 52].

Механізми економічної експансії є комплексом заходів, інструментів і стратегій, за допомогою яких країни та корпорації посилюють свій вплив на світових ринках. Основними механізмами є:

- Прямі іноземні інвестиції (ПІІ): ПІІ виступають одним із ключових інструментів економічної експансії, оскільки вони забезпечують вихід до нових факторних ринків (робоча сила, сировина, технології) та спрощують доступ до регіонів, що мають перспективи швидкого зростання. Наприклад, глобальні корпорації часто розгортають виробничі потужності в країнах з нижчими витратами на робочу силу та сировину, одночасно долучаючись до розвитку місцевої інфраструктури, що формує основу їх довгострокової присутності на цих ринках [100, с. 48].

- Міжнародна торгівля та експортно-імпорتنі операції: Активне залучення до міжнародної торгівлі є фундаментом економічної експансії. Зростання обсягів експорту, розширення номенклатури товарів та послуг, а також використання торговельних преференцій і угод про вільну торгівлю дозволяють компаніям

закріпитися на світових ринках та встановити довгострокові торговельні зв'язки. Класичним прикладом такого процесу є стратегія Китаю, який через модернізацію промисловості та активний експорт закріпився як провідний глобальний виробник у багатьох секторах, від споживчих товарів до високотехнологічної продукції [88, с. 338].

– Технологічна та інноваційна експансія: Впровадження новітніх технологій, розвиток інновацій та трансфер знань стають дедалі важливішими у глобальній економіці. Окрім традиційних форм експансії (торгівлі та інвестицій), країни та корпорації прагнуть зайняти лідерські позиції в технологічно передових секторах, створюючи високотехнологічні кластери та центри досліджень і розробок (R&D). Наприклад, інновації у сфері «зеленої» енергетики, інформаційних технологій та біотехнологій дозволяють зміцнювати науково-технологічний потенціал, формуючи нові конкурентні переваги [60, с. 263].

– Міжнародні фінансові потоки та участь у глобальних фінансових інституціях: Інтеграція до міжнародних фінансових систем, формування транскордонних мереж банківських та інвестиційних установ, а також використання механізмів глобальних фондових ринків виступають основою фінансової експансії. Така активність дозволяє державам та корпораціям мобілізувати капітал, залучати дешевші кредитні ресурси, диверсифікувати активи та знижувати фінансові ризики [92, с. 51]. Участь у міжнародних фінансових організаціях (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, регіональні банки розвитку) забезпечує доступ до фінансування стратегічних проєктів, політичну підтримку та формування довіри інвесторів.

– Формування економічних альянсів та багатосторонніх торговельних угод: Чимало стратегій економічної експансії реалізується через укладання угод про вільну торгівлю, митні союзи, економічні партнерства та різноманітні форми інтеграційних об'єднань (ЄС, АСЕАН, МЕРКОСУР та ін.). Подібні об'єднання дозволяють знижувати бар'єри для торгівлі, спростити логістику та сприяти формуванню єдиних регіональних ринків, які стають опорними точками для подальшого поширення впливу [14, с. 17].

– Державна економічна політика та стратегічне планування: Важливу роль у процесі економічної експансії відіграє державна політика, зокрема фінансові та монетарні заходи, підтримка експортерів і пріоритетних галузей, стимулювання інноваційної діяльності, розвиток інфраструктури та створення сприятливого інвестиційного клімату. Успішні приклади державної підтримки експансії можна спостерігати в країнах Східної Азії, де уряди цілеспрямовано стимулювали розвиток високотехнологічних секторів та міжнародну експансію національних корпорацій.

Оскільки економіка не існує у вакуумі, слід враховувати й геополітичний вимір експансії. Розширення економічного впливу може переслідувати й мету зміцнення політичних позицій. Наприклад, розвиток інфраструктури за кордоном може забезпечувати логістичні переваги в умовах геополітичної конкуренції, а накопичення фінансових активів в певних регіонах – впливати на прийняття політичних рішень та безпекові питання [4, с. 49]. Таким чином, економічна експансія часто стає засобом досягнення ширших стратегічних цілей, включаючи посилення регіонального лідерства, формування сприятливих умов для політичного діалогу та гарантування економічної безпеки.

Значущим аспектом сучасної економічної експансії є те, що вона функціонує у середовищі глобальної взаємозалежності економік. Технологічна революція, цифровізація бізнес-процесів, поширення електронної комерції та розвиток глобальних ланцюгів постачання роблять національні економіки дедалі більш взаємопов'язаними [6, с. 74]. У таких умовах економічна експансія не завжди супроводжується конфронтацією; часто учасники цього процесу вдаються до «коопетації» – поєднання співпраці та конкуренції. Наприклад, держава-експандент може інвестувати в економіку іншої країни, залучаючи її до спільних проєктів, одночасно конкуруючи з місцевими виробниками на внутрішньому ринку.

Економічна експансія здатна суттєво змінювати структуру світового господарства. Завдяки інвестиціям, торгівлі та технологічному обміну вона впливає на розподіл виробничих потужностей між регіонами світу, сприяє підвищенню

продуктивності праці та формуванню нових промислових кластерів. Паралельно з цим відбувається переорієнтація потоків капіталу, збуту та логістики, що впливає на міжнародні ціни, курси валют та економічні цикли [50]. У довгостроковій перспективі це призводить до перерозподілу глобальних ролей і спеціалізації різних держав, стимулюючи появу нових центрів економічного тяжіння.

Таблиця 1.1

Ключові характеристики економічної експансії

Аспект	Зміст
Сутність	Розширення економічного впливу за межі національних кордонів шляхом торгівлі, інвестицій, технологій
Основні цілі	Збільшення національного багатства; Геоелектронічний вплив; Диверсифікація ризиків
Механізми	Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) Міжнародна торгівля Технологічний трансфер Участь у глобальних фінансових інституціях Державна підтримка експортерів та інновацій
Геополітичний вимір	Економічна експансія як інструмент посилення впливу на регіональні та глобальні процеси, політичне лобіювання

Отже, економічна експансія є складним багаторівневим процесом, спрямованим на досягнення економічних, політичних та геостратегічних цілей. Вона реалізується через комплекс механізмів – від прямих іноземних інвестицій та розширення торговельних зв'язків до впровадження інновацій, розвитку інфраструктури та участі в міжнародних інституціях. Економічна експансія слугує не лише інструментом нарощування економічної могутності, а й засобом впливу на світогосподарські процеси, формування нових правил гри на глобальному ринку та створення умов для стійкого довгострокового розвитку. Вона, безумовно, не позбавлена ризиків і викликів, проте її роль у формуванні сучасної економіки залишається фундаментальною та незаперечною.

1.2. Теоретичні підходи до аналізу впливу економічної експансії на світогосподарські процеси

Економічна експансія як складне та багатовимірне явище не може бути адекватно зрозуміла та пояснена без застосування належних теоретичних концепцій та підходів. Від кінця XIX – початку XX століття теорії міжнародної економіки, економічного зростання, інституційної економіки та глобальної політичної економії трансформувалися, відображаючи динамічні зміни у світовому господарстві [71, с. 33]. Сучасні наукові підходи до аналізу впливу економічної експансії на світогосподарські процеси охоплюють різні аналітичні рівні: від класичних моделей міжнародної торгівлі до постіндустріальних концепцій інноваційної економіки та глобальних ланцюгів вартості. Ці теорії, хоча і різняться за методологією та акцентами, дозволяють побачити глибинні причини, канали впливу та наслідки економічної експансії для структури світової економіки.

Класичні теорії міжнародної торгівлі, сформульовані ще А. Смітом та Д. Рікардо, а пізніше розвинені Е. Хекшером та Б. Олінім, акцентують увагу на порівняльних перевагах у розподілі ресурсів між країнами. Вони пояснюють, що спеціалізація країн у виробництві тих чи інших товарів чи послуг, де вони мають відносно нижчі альтернативні витрати, сприяє підвищенню глобальної ефективності та стимулює зростання [55, с. 178]. У контексті економічної експансії ці теорії допомагають зрозуміти, як розширення присутності країни на міжнародних ринках, освоєння нових сегментів світового господарства та використання сприятливих торговельних режимів впливають на розподіл світових ресурсів.

На початку XXI століття М. Портер розвинув ідею конкурентних переваг на рівні націй, запропонувавши «ромбову» модель, що враховує фактори попиту, умови виробництва, пов'язані та підтримуючі галузі, а також фірмову стратегію і конкуренцію [74, с. 15]. Аналіз економічної експансії за допомогою цієї моделі дає змогу побачити, як країни вибудовують власну конкурентоспроможність, залучаючи іноземні інвестиції, стимулюючи інновації та розвиваючи освітні й

наукові інститути. Таким чином, торговельні теорії та концепції конкурентних переваг утворюють фундамент для розуміння базових механізмів впливу експансії на світову економіку.

Неокласичні моделі економічного зростання (Солоу, Свон) та подальші розробки нової теорії зростання (Ромер, Лукас) наголошують на ролі нагромадження капіталу, технологічному прогресі та людському капіталі у визначенні довгострокових темпів зростання [79, с. 8]. Економічна експансія, з цього погляду, є механізмом, який забезпечує залучення нових ресурсів та ідей, прискорює трансфер технологій та сприяє глобалізації знань. Вихід компаній на міжнародні ринки створює умови для обміну передовими технологіями, розвитку промислових кластерів та підвищення продуктивності у країнах, що приймають інвестиції.

Структурні теорії, зокрема концепції структурної перебудови, запропоновані дослідниками Л. Ченері та М. Сиркін, пояснюють, як зміна структури виробництва та споживання у результаті міжнародної спеціалізації та експансії формує нові пропорції між сільським господарством, промисловістю та сферою послуг [17, с. 228]. У цьому контексті економічна експансія стимулює перехід країн із традиційних секторів до більш капіталомістких, технологічно розвинених галузей, сприяє диверсифікації експорту, зростанню вартості доданої продукції та підвищенню економічної складності.

Інституційні теорії (Д. Норт, О. Вільямсон) наголошують на значенні інституційного середовища, прав власності, якості регуляторних органів та ефективності правової системи у формуванні економічних результатів [1, с. 299]. З точки зору впливу економічної експансії ці теорії підкреслюють, що розширення впливу країни за кордоном залежить не лише від її матеріальних ресурсів, але й від здатності забезпечити сприятливі умови для інвестицій та торгівлі.

Глобальна політична економія (Р. Гілпін, С. Стрейндж), поєднуючи економічний та політичний аналіз, підкреслює, що економічна експансія є інструментом геоекономічного впливу, який може змінювати розстановку сил у міжнародній системі [90, с. 52]. З цього погляду, теоретичний аналіз експансії

виходить за межі чисто економічних категорій, охоплюючи питання геополітики, міжнародної безпеки та стратегічних інтересів держав. Встановлення контролю над ключовими ресурсами, інфраструктурою та технологіями створює можливості для впливу на рішення інших країн, формування нових центрів економічної потужності та перебудови світогосподарських зв'язків.

Теорії глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ), розроблені під впливом праць Г. Гірафі та інших дослідників, показують, як виробничі процеси стають дедалі більш розподіленими між різними країнами та регіонами [34, с. 103]. Економічна експансія у цій парадигмі – це процес інтеграції національних виробників до глобальних мереж постачань та виробництва. Компанії, що розширюють свій вплив за рахунок іноземних інвестицій, створюють нові точки входу в глобальні ланцюги, оптимізують виробничі витрати, підвищують якість продукції та збільшують свою конкурентоспроможність. Таким чином, динаміка розподілу функцій між різними учасниками ГЛДВ впливає на структуру світогосподарських процесів, роблячи їх більш гнучкими та складними.

Транснаціональні корпорації (ТНК), як рушійна сила економічної експансії, стають агентами розповсюдження інновацій, технологій та управлінських практик. Теорія інтерналізації Дж. Даннінга пояснює, чому фірми здійснюють прямі іноземні інвестиції, створюють дочірні структури за кордоном та формують комплексні міжнародні мережі виробництва та збуту [28, с. 57]. Застосовуючи цю теорію до аналізу впливу експансії, можна виявити, що ТНК є основним каналом поширення глобальних стандартів, уніфікації виробничих процесів, а також оптимізації витрат на рівні світового господарства.

Перехід до постіндустріальної економіки зумовив появу теорій, що роблять акцент на ролі знань, інформації та інновацій у формуванні економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності. Теорії, розроблені П. Друкером, Р. Флорідом та іншими дослідниками інноваційних систем, наголошують, що економічна експансія у XXI столітті дедалі більше залежить від здатності країн до генерування нових знань, розвитку наукоємних секторів та використання інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 108]. Інноваційна експансія

проявляється у поширенні технологій, патентів та інтелектуальної власності, що сприяє зміні географії світового виробництва на користь країн, здатних інтегруватися у глобальні інноваційні мережі.

Сучасний дискурс економічної науки дедалі частіше включає поняття сталого розвитку та інклюзивності. Теорії сталого розвитку наголошують, що економічна експансія не повинна обмежуватися кількісним зростанням показників, але й брати до уваги екологічні, соціальні та етичні аспекти [81, с. 120]. Застосовуючи ці підходи, можна стверджувати, що справді ефективна економічна експансія сприятиме гармонійному та збалансованому розвитку, мінімізуючи негативний вплив на довкілля та забезпечуючи чесний розподіл вигод між різними верствами населення.

У свою чергу, теорії інклюзивного зростання та глобальної справедливості акцентують увагу на тому, яким чином експансія впливає на нерівність, соціальну мобільність та доступ до ресурсів. Надмірна концентрація економічної влади чи ресурсів в руках однієї держави чи корпорації може призводити до економічних диспропорцій і соціальних конфліктів [12, с. 59]. Розгляд експансії крізь призму сталості та інклюзивності допомагає краще зрозуміти комплексні наслідки цього явища та виробити рекомендації для міжнародної економічної політики.

Отже, теоретичні підходи до аналізу впливу економічної експансії на світогосподарські процеси сформували багатовимірне уявлення про це явище. Як зображено у Таблиці 1.2, від класичних моделей порівняльних переваг до сучасних концепцій глобальних ланцюгів вартості та інноваційних систем, від інституційної економіки до теорій сталого розвитку – усі ці підходи роблять внесок у глибинне розуміння ролі економічної експансії. Теоретичні інструменти дозволяють виявити закономірності, пояснити механізми та передбачити потенційні наслідки розширення економічного впливу для глобальної економічної архітектури. Як результат, саме на основі теоретичних знань можна розробляти ефективні стратегії адаптації держав, підприємств та міжнародних організацій до нових викликів, зумовлених економічною експансією у світовому масштабі.

Основні теоретичні концепції

Теорія	Ключова ідея	Значення для аналізу	Приклад застосування
Класичні теорії (Сміт, Рікардо, Хекшер-Олін)	Порівняльні переваги у виробництві товарів	Пояснення міжкраїнної спеціалізації	Торгівля між Китаєм і країнами АСЕАН у сфері електроніки
Конкурентні переваги (Портер)	Національні «ромби» (умови виробництва, попит, суміжні галузі)	Визначення конкурентоспроможності країни у глобальних ланцюгах	Створення інноваційних кластерів у Китаї
Нова теорія зростання (Ромер, Лукас)	Технологічні зміни, людський капітал як рушій росту	Аналіз довгострокових ефектів від інновацій та ролі знань	Трансфер технологій та підвищення продуктивності
Інституціональні теорії (Норт)	Якість інституцій, прав власності, правове середовище	Розуміння важливості регуляторів для ефективного розвитку	Роль державних підприємств (SOEs) та інвестиційного клімату у Китаї
Глобальні ланцюги вартості (Герефі)	Розподіл виробництва та доданої вартості між країнами	Аналіз ролі Китаю як «фабрики світу»	Китай як центр збірки електроніки
Теорії сталого розвитку та інклюзивності	Екологія, соціальна справедливість	Оцінка довгострокових наслідків з урахуванням сталості	Аналіз екологічних наслідків BRI

1.3. Особливості китайської економічної моделі: основи та стратегічні напрямки розвитку

Китайська економічна модель уже протягом кількох десятиліть привертає увагу дослідників та практиків у сфері світової економіки. Починаючи з кінця 1970-

х років, коли лідер КНР Ден Сяопін ініціював політику «реформ і відкритості», країна здійснила масштабний перехід від планової до ринково орієнтованої економічної системи, зберігаючи при цьому сильну роль держави [93, с. 124]. Ця унікальна комбінація ринкових механізмів та державного контролю дає змогу говорити про «соціалістичну ринкову економіку по-китайськи», де держава виступає у ролі стратегічного планувальника та регулятора, а приватний сектор є ключовим рушієм зростання. Особливості цієї економічної моделі значною мірою зумовили стрімку економічну експансію Китаю та його інтеграцію в глобальні господарські процеси.

Ключовою відмінністю китайської моделі від класичного капіталізму є продовження традицій довгострокового планування, втіленого у системі п'ятирічних планів, які визначають пріоритети розвитку країни [70, с. 40]. Хоча в сучасному Китаї ринок відіграє дедалі важливішу роль, держава продовжує здійснювати значний вплив на розподіл ресурсів, коригуючи напрями інвестицій та промислової політики. Державні підприємства (SOEs) і далі відіграють ключову роль у стратегічних галузях (енергетика, транспорт, фінанси), забезпечуючи економічну стабільність та внутрішню інтеграцію.

Такий підхід дозволяє керівництву країни оперативно реагувати на глобальні виклики, адаптувати економіку до зовнішніх шоків та підтримувати високі темпи зростання. Водночас розвиток приватного сектора, особливо з моменту вступу КНР до СОТ у 2001 році, сприяв диверсифікації економіки, підвищенню ефективності виробництва та конкурентоспроможності китайських товарів та послуг [99, с. 70]. Таким чином, китайська економічна модель увібрала в себе переваги обох систем – планової та ринкової – створюючи специфічний гібрид.

Одним із найважливіших стратегічних напрямків, що демонструє сутність китайської моделі, є ініціатива «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative, BRI). Започаткований у 2013 році, цей мегапроект передбачає масштабне інвестування в інфраструктуру, логістику, енергетику та телекомунікації у різних регіонах світу – від Південно-Східної Азії та Центральної Азії до Африки та Європи [21, с. 155]. Через BRI Китай не лише розширює свої економічні зв'язки,

але й зміцнює геополітичні позиції, формує сприятливий зовнішній ринковий простір та закріплюється в ролі ключового гравця на глобальній арені.

Ця ініціатива відображає гнучкість та довгострокову перспективність китайської економічної політики. З одного боку, BRI сприяє освоєнню нових ринків збуту для китайських товарів та послуг, з іншого – стимулює експансію китайського капіталу та технологій, сприяючи міжнародному поширенню китайських стандартів та норм у комерційній, фінансовій та інфраструктурній сферах [78, с. 34]. У такий спосіб Китай створює глобальну мережу економічних та політичних зв'язків, що посилює його роль у світових господарських процесах.

Іншою вагомою складовою китайської економічної моделі є акцент на технологіях та інноваціях. Програма «Made in China 2025», оголошена у 2015 році, спрямована на перетворення країни з «всесвітньої фабрики» на глобальний центр інновацій, високотехнологічного виробництва та власних брендів [98, с. 33]. Як відображено у Таблиці 1.3, китайські компанії дедалі частіше інвестують у дослідження та розробки (R&D), робототехніку, штучний інтелект, відновлювальні джерела енергії та інші галузі майбутнього.

Таблиця 1.3

Основні макропоказники Китаю, 2015-2020 рр

Рік	ВВП (\$ трлн)	ВВП на душу (\$)	R&D (%ВВП)
2015	11,0	8000	2,1
2018	13,6	9500	2,3
2020	14,7	10500	2,4

Цей процес модернізації створює умови для підвищення доданої вартості у виробництві, зниження залежності від імпорту передових технологій та формування нових конкурентних переваг. Крім того, інноваційна орієнтація сприяє залученню талановитих фахівців з усього світу, інтернаціоналізації китайських корпорацій та формуванню науково-технологічних кластерів, здатних конкурувати з провідними дослідницькими центрами ЄС, США та Японії.

Одним із нових стратегічних підходів, визначених у 14-му п'ятирічному плані, є концепція «подвійної циркуляції», яка передбачає оптимальне поєднання внутрішнього та зовнішнього обігу товарів, послуг та капіталу [80]. Ця концепція виникла як реакція на глобальну нестабільність, торговельні конфлікти та пандемічні ризики. Суть підходу полягає у тому, щоб зробити внутрішній ринок основним двигуном зростання, підвищити платоспроможний попит населення, стимулювати розвиток внутрішнього споживання та інноваційних секторів, одночасно зберігаючи відкритість економіки та присутність Китаю на світових ринках.

Таким чином, «подвійна циркуляція» забезпечує гнучкість моделі, дозволяючи країні підсилювати свою економічну самодостатність, не відмовляючись від здобутків інтернаціоналізації. Це дає змогу знизити вразливість економіки до зовнішніх шоків, диверсифікувати ризики та забезпечити стабільне довгострокове зростання.

У китайській моделі зберігається значний державний контроль над фінансовою системою: великі банки переважно належать державі, кредитна політика координується з урядовими пріоритетами, а валютний курс юаня підтримується на відносно стабільному рівні [73, с. 54]. Це дозволяє Китаю ефективно направляти фінансові ресурси у стратегічні галузі, стримувати спекулятивні рухи капіталу та підтримувати макроекономічну стабільність.

З огляду на розширення економічного впливу, Китай дедалі активніше просуває юань як міжнародну резервну валюту. Це сприяє поступовій дедоларизації деяких міжнародних транзакцій, створенню платіжних систем, альтернативних SWIFT, та посиленню ролі Китаю у глобальній фінансовій архітектурі [44, с. 261]. Такий підхід відповідає стратегічному баченню КНР щодо формування багатопольної фінансової системи, в якій Китай відіграватиме провідну роль.

Попри вражаючі досягнення, китайська економічна модель стикається з низкою викликів. Демографічні зміни (старіння населення), нерівномірність розвитку регіонів, зростання соціальних очікувань, екологічні проблеми та

технологічна конкуренція зі США й іншими потужними гравцями – усе це вимагає гнучких підходів та подальших реформ [47]. Зусилля КНР з формування «зеленої» економіки, перехід до чистої енергетики та впровадження екологічних норм набувають дедалі більшого значення. Ці ініціативи мають на меті закріпити лідерство у сфері екологічних технологій, одночасно вирішуючи внутрішні проблеми забруднення довкілля та кліматичних змін.

Технологічна незалежність стала одним із ключових пріоритетів. Китай прагне знизити залежність від західних постачальників критичних технологій та компонентів, інвестуючи у власні дослідницькі центри, промислові парки та стартап-екосистеми. Така стратегія дозволить країні зберігати конкурентоспроможність та реагувати на потенційні торговельні обмеження чи санкції [98, с. 95].

Особливості китайської економічної моделі – це поєднання ринкових механізмів із державним плануванням, інноваційний поступ та орієнтація на довгострокові стратегічні цілі. Завдяки такому підходу Китай перетворився на одну з провідних економічних потуг світу, визначаючи тенденції у глобальних ланцюгах доданої вартості, інфраструктурних проєктах та технологічних проривах. Проте модель не є статичною – вона еволюціонує, адаптуючись до нових викликів та зовнішніх умов. Перспективи економічної експансії Китаю в значній мірі залежатимуть від здатності модернізувати внутрішню економічну структуру, забезпечити стабільність фінансової системи, розвивати інноваційні сектори та гармонізувати економічне зростання з екологічними та соціальними пріоритетами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було закладено теоретичне підґрунтя для розуміння економічної експансії як складного, багатовимірного явища, що виходить за рамки звичайної зовнішньоекономічної діяльності. Розглянуті концепції порівняльних переваг, інституційної економіки, теорій глобальних ланцюгів вартості, нових теорій зростання та сталого розвитку дозволили сформулювати багатовимірний

аналітичний інструментарій. Завдяки цьому стало зрозуміло, що економічна експансія не зводиться до простого зростання обсягів експорту чи імпорту, а охоплює інвестиційну діяльність, технологічний трансфер, участь у міжнародних фінансових інституціях, формування альтернативних економічних альянсів.

Окрему увагу було приділено унікальній китайській економічній моделі, що поєднує ринкові механізми з сильним державним втручанням. Відхід від догматичних підходів та використання багатопланового аналізу показав, що саме такий баланс між державним плануванням та ринковою конкуренцією сприяв стрімкому зростанню Китаю та його активній інтеграції у глобальну економіку. Застосування стратегічного планування, інвестицій у інфраструктуру, інновацій та людський капітал дозволило КНР перетворитися на глобального економічного гравця, здатного впливати на конфігурацію світових ринків.

Таким чином, у межах першого розділу було досягнуто низку важливих результатів. По-перше, теоретичні основи дали змогу визначити економічну експансію як багатоаспектний процес, що включає ресурси, технології, політичний вплив та інституційний контекст. По-друге, дослідження китайської моделі розвитку підтвердило, що успішність експансії значною мірою залежить від здатності держави-експандента формувати адаптивну та інноваційну економічну політику. По-третє, зрозуміло, що у світі, де національні економіки дедалі сильніше взаємопов'язані, економічна експансія набуває значення стратегічного інструменту глобального впливу.

Отже, Розділ 1 заклав теоретичне та концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу практичних механізмів, стратегій та наслідків економічної експансії Китаю, розкривши складність та взаємозалежність цього процесу з іншими явищами світового господарства.

РОЗДІЛ 2

СТРАТЕГІЇ ТА ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ КИТАЮ

2.1. Програма «Один пояс, один шлях» як інструмент глобальної економічної інтеграції

Програма «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative, надалі BRI), започаткована Китайською Народною Республікою у 2013 році, набула статусу однієї з наймасштабніших та найамбітніших економічних ініціатив XXI століття. Її стратегічний задум полягає у поєднанні країн Азії, Європи, Африки й окремих регіонів Латинської Америки та Океанії в єдину мережу торговельних, логістичних та фінансових коридорів, описаних в Таблиці 2.1 [78, с. 24]. Відмінністю BRI від традиційних інтеграційних проєктів є наднаціональний характер та широка географія, що охоплює понад 140 країн. У такий спосіб Китай прагне не лише розширити свої економічні зв'язки, але й зміцнити геоекономічний вплив, формуючи нові «мости» між континентами.

Таблиця 2.1

Основні економічні коридори

Коридор	Дата запуску	Основний інвестор (установа)	Ключові ресурси/види вантажів	Кількість реалізованих проєктів	Основний бенефіціар (країни/ регіони)
Китай – Центр. Азія – Європа	2015 р.	Експортно-імпортний банк КНР	Машини, електроніка, сировина	15 проєктів	Центральна Азія, Східна Європа
Китайсько – Пакистанський (CPEC)	2016 р.	China Development Bank	Енергоресурси, промтовари	20 проєктів	Південна Азія, Пакистан
Морський Шовковий Шлях XXI ст.	2017 р.	Silk Road Fund	Контейнерні вантажі, сировина	10 проєктів	Південно-Східна Азія, Африка

Ключовою метою BRI є стимулювання економічної інтеграції шляхом усунення бар'єрів для торгівлі, удосконалення транспортно-логістичної інфраструктури та формування нових ринкових можливостей для країн-учасниць. Програма складається з двох основних компонентів: «Економічний пояс Шовкового шляху» – система наземних коридорів, що з'єднує Китай із Центральною Азією, Близьким Сходом та Європою, та «Морський Шовковий шлях XXI століття» – мережа морських шляхів для зміцнення торговельних зв'язків між Східною Азією, Південно-Східною Азією, Африкою та Європою [43, с. 12]. Це поєднання наземних і морських маршрутів забезпечує диверсифікацію транспортних можливостей та сприяє зниженню витрат на перевезення товарів.

Серед найважливіших інфраструктурних проєктів BRI слід відзначити Китай-Пакистанський економічний коридор (CPEC), будівництво залізниць «Китай–Європа» та модернізацію портових вузлів у Південно-Східній Азії, Східній Африці та Середземномор'ї [11, с. 60]. Зокрема, залізничні маршрути між Китаєм та Європейським Союзом вже суттєво скоротили час перевезення вантажів (з 40 до 15 днів), що дозволило суттєво зменшити логістичні витрати та посилити глобальний товарообіг. За оцінками Світового банку, успішна реалізація BRI сприяє підвищенню обсягів торгівлі між країнами-учасницями на 15–20% та зростанню ВВП у деяких регіонах на 2–3% [95, с. 8].

Важливим аспектом BRI є її вплив на трансформацію світових ланцюгів доданої вартості. Покращення інфраструктурної взаємопов'язаності дозволяє країнам із слабо розвиненою логістикою інтегруватися у глобальні виробничі мережі, збільшуючи експорт та залучаючи іноземні інвестиції. Наприклад, країни Центральної Азії, раніше віддалені від великих світових ринків, отримують доступ до нових торговельних шляхів, стимулюючи зростання в обробній промисловості та агросекторі [33, с. 92]. Африканські країни, у свою чергу, через модернізовані порти та дороги можуть підвищити конкурентоспроможність свого експорту, знизити витрати на транспортування та збільшити доходи від торговельних операцій.

Проте, поряд із перевагами, реалізація BRI супроводжується низкою викликів. Одним із найбільш дискусійних питань є «боргова дипломатія» Китаю. Низка країн-реципієнтів китайських інвестицій у інфраструктуру (Шрі-Ланка, Джибуті, Пакистан) зіткнулися з проблемами обслуговування боргу перед китайськими кредиторами [48, с. 142]. Наприклад, порт Хамбанота в Шрі-Ланці було передано в оренду китайській компанії на 99 років через неспроможність країни виплатити заборгованість за кредитами. Подібні ситуації породжують занепокоєння щодо економічної залежності та втрати стратегічних активів.

Ще одним питанням є геополітичний вимір BRI. США, ЄС, Японія та Австралія розглядають цю ініціативу як інструмент розширення геоекономічного впливу Китаю та посилення його ролі в глобальних інститутах. Проти BRI виступають і деякі місцеві громади, непокоєні екологічними наслідками реалізації масштабних проєктів, пов'язаних з будівництвом гребель, доріг та промислових об'єктів, що впливає на довкілля та соціальну стабільність [57, с. 298].

Критично важливим стає питання прозорості та якості проєктів. Міжнародні організації та деякі країни-партнери вимагають більш чітких стандартів екологічної та соціальної оцінки проєктів, антикорупційних механізмів та прозорого механізму ухвалення рішень щодо фінансування. Запровадження міжнародних стандартів, зокрема ESG-принципів (Environmental, Social, Governance), стає нагальним для підвищення довіри учасників та збалансування економічних вигод з екологічними і соціальними аспектами [61, с. 195].

Попри виклики, роль BRI у формуванні нового економічного порядку важко переоцінити. Ініціатива пропонує країнам альтернативні канали розвитку, змінюючи логіку функціонування міжнародних економічних відносин і створюючи умови для появи нових центрів економічного зростання. Її успішна реалізація залежатиме від здатності Китаю та його партнерів знаходити компроміси, підвищувати прозорість, впроваджувати ефективні механізми врядування, а також від здатності світової спільноти адаптуватися до змін, які несе з собою глобальна економічна інтеграція за моделлю BRI.

Програма «Один пояс, один шлях» виступає інструментом глобальної економічної інтеграції, стимулюючи торговельні потоки, інвестиційну активність та розвиток інфраструктури. Вона сприяє економічному зростанню, створенню нових ланцюгів доданої вартості та інтеграції регіонів, які раніше були ізольовані від світових ринків. Водночас вона породжує низку викликів, пов'язаних із борговою залежністю, прозорістю фінансування, екологічною стійкістю та геополітичним суперництвом. Подальша доля BRI залежатиме від здатності глобальних та регіональних акторів гармонізувати інтереси, забезпечити економічну ефективність та дотриматися міжнародних екологічних і соціальних стандартів.

2.2. Роль інвестиційної політики Китаю у світовій економіці

Інвестиційна політика Китаю протягом останніх чотирьох десятиліть зазнала масштабних трансформацій, перетворивши країну з реципієнта прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на одного з провідних глобальних інвесторів. Цей процес був ініційований реформами, започаткованими у 1978 році, та активізувався на початку ХХІ століття, коли китайський уряд оголосив стратегію «виходу за кордон», стимулюючи компанії до міжнародної експансії [15, с. 2]. Розбудова інвестиційної активності Китаю у світовій економіці є не просто економічним, а й геостратегічним явищем, що впливає на структуру глобального ринку, ланцюги доданої вартості та формування нового економічного порядку.

На початковому етапі Китай виступав переважно у ролі реципієнта ПІІ, залучаючи капітал для модернізації промисловості та розвитку експортно-орієнтованих виробничих кластерів. Проте, поступово накопичуючи фінансові ресурси та технологічний потенціал, країна почала експортувати капітал у формі ПІІ в інші держави. До 2020-х років обсяг китайських зарубіжних інвестицій перевищив 130 млрд дол. США щорічно, що стало вагомим чинником впливу на світові інвестиційні потоки [51, с. 184]. Нині Китай залишається одним із

найбільших світових інвесторів, посідаючи провідні позиції за обсягами ПІІ у регіони Азії, Африки, Латинської Америки та Європи (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

ТОП-5 країн-реципієнтів ПІІ Китаю (2010-2020)

Місце	Країна	ПІІ за 2010 (\$ млрд)	ПІІ за 2020 (\$ млрд)	Зростання (%)
1	Пакистан	5	25	400%
2	Ефіопія	2	10	400%
3	Індонезія	8	30	275%
4	Бразилія	10	28	180%
5	Кенія	1	8	700%

Особливістю китайської інвестиційної політики є значна роль державних підприємств (SOEs) та державних фінансових інституцій. Саме вони забезпечують доступ до стратегічних ресурсів (нафта, газ, руди), необхідних для підтримання сталого економічного зростання та диверсифікації постачань. Інвестиції здійснюються у порти, залізниці, трубопроводи, електростанції, промислові зони, а також у високотехнологічні сектори, включаючи телекомунікації та відновлювані джерела енергії [48, с. 145]. Наприклад, Китайська національна нафтогазова корпорація (CNPC) активно інвестує у нафтові родовища в Центральній Азії та Африці, тоді як технологічні гіганти, такі як Huawei і ZTE, беруть участь у створенні інфраструктури зв'язку у Латинській Америці.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) стала логічним продовженням та каталізатором китайської інвестиційної активності. Інфраструктурні проєкти в рамках BRI, такі як залізничні коридори «Китай–Європа» чи Китай-Пакистанський економічний коридор (CPEC), інтегрують нові ринки у світову економіку, посилюючи позиції Китаю як інвестора та створюючи умови для міжнародної експансії китайських корпорацій [48, с. 148]. Завдяки таким проєктам Китай формує глобальні мережі транспорту, логістики та комунікаційних технологій, що посилює його конкурентні переваги та впливає на формування нової архітектури світової економіки.

Інвестиційна політика Китаю робить значний внесок у розвиток країн із низьким та середнім рівнем доходів. У багатьох африканських державах китайські інвестиції у порти, дороги, залізниці та енергетику сприяли скороченню транспортних витрат, розширенню доступу до зовнішніх ринків та підвищенню рівня зайнятості. Наприклад, будівництво залізниці Аддис-Абеба–Джибуті не лише покращило логістику, але й створило робочі місця та стимулювало економічне зростання в Ефіопії [26, с. 144]. Аналогічні ефекти можна спостерігати у країнах Південно-Східної Азії, де китайські інвестиції сприяють формуванню нових промислових кластерів та інтеграції місцевих компаній у глобальні ланцюги вартості.

Окрім інфраструктури, Китай активно інвестує у цифрову економіку, що відображено у концепції «Цифрового Шовкового шляху». Телекомунікаційні компанії, центри обробки даних та впровадження 5G-технологій у країнах Африки, Південно-Східної Азії та Латинської Америки забезпечують прискорену цифровізацію їхніх економік, підвищуючи продуктивність та створюючи умови для розвитку електронної комерції, фінтеху та інновацій [35, с. 279]. Таким чином, китайські інвестиції сприяють також структурним змінам у світовій економіці, перерозподіляючи центри технологічного розвитку та закладаючи основи для цифрової інтеграції.

Водночас китайська інвестиційна політика викликає побоювання та критику з боку західних країн і міжнародних організацій. До основних претензій належать питання прозорості фінансування, рівних умов конкуренції, захисту інтелектуальної власності та дотримання екологічних стандартів. Крім того, зростання боргового навантаження на країни-реципієнти інвестицій породжує побоювання щодо втрати ними економічного суверенітету [10, с. 6]. Зокрема, «боргова пастка» у випадку Шрі-Ланки або Мальдів підкреслює потенційні ризики надмірної залежності від китайського капіталу.

Також західні держави побоюються посилення геополітичного впливу Китаю через економічні важелі. Накопичення стратегічних активів у ключових регіонах, контроль над інфраструктурою та комунікаційними мережами можуть

використовуватися не лише з економічною, але й із політичною метою, впливаючи на прийняття рішень у країнах-партнерах та регіональних об'єднаннях.

Надалі роль китайської інвестиційної політики у світовій економіці визначатиметься здатністю Китаю гармонізувати власні інтереси з інтересами країн-реципієнтів та міжнародної спільноти. Прозоріші механізми фінансування, узгодження з міжнародними стандартами (наприклад, ESG), належне врядування та забезпечення балансу між економічними, екологічними та соціальними аспектами проектів – усе це стає критичними факторами успіху.

Інвестиційна політика Китаю справляє глибокий вплив на глобальні економічні процеси, формуючи нові ланцюги доданої вартості, підтримуючи інфраструктурний розвиток та сприяючи цифровій трансформації в різних регіонах світу. Вона є важливим елементом стратегії економічної експансії Китаю, підсилюючи його геоекономічні позиції та формуючи альтернативні траєкторії розвитку для країн із низьким та середнім рівнем доходів. Водночас реалізація цієї політики супроводжується викликами, пов'язаними з прозорістю, борговими ризиками та геополітичними напруженнями. Подальший розвиток залежатиме від здатності Китаю та міжнародної спільноти виробляти збалансовані та стійкі форми економічної співпраці.

2.3. Торговельні війни, конкурентні переваги та експансія Китаю в ключові регіони – Азія, Африка, Латинська Америка

Економічна експансія Китаю в сучасній світовій економіці відбувається на тлі посилення торговельних воєн, геополітичного суперництва та переформатування глобальних виробничо-збутових мереж. Найпомітнішим прикладом стала торговельна війна між США та КНР, що розпочалася у 2018 році. Застосовані Вашингтоном митні тарифи на китайські товари та дзеркальні кроки Пекіна відобразили глибинні суперечності між двома найбільшими економіками світу, включно з проблемами інтелектуальної власності, промислових субсидій та доступу до ринків [8]. Цей конфлікт призвів до тимчасового скорочення

торговельних потоків між США та Китаєм, змусивши Пекін диверсифікувати експортні напрями та посилити кооперацію з іншими партнерами.

На тлі торговельних напружень Китай активізував свою діяльність у регіонах, де його вплив зростає стабільно: у Південно-Східній Азії (через АСЕАН), Африці та Латинській Америці (Таблиця 2.3). Ці регіони стали новими полюсами економічного тяжіння, де китайські інвестиції, торговельні угоди та інфраструктурні проекти створюють умови для зростання та диверсифікації партнерських зв'язків [58, с. 131]. Зокрема, у 2021 році АСЕАН став найбільшим торговельним партнером Китаю, випередивши ЄС та США. Збільшення обсягів двосторонньої торгівлі з країнами АСЕАН до понад 878 млрд доларів демонструє здатність Китаю перенаправляти товаропотоки та компенсувати втрати від митних обмежень США.

Таблиця 2.3

Порівняння впливу Китаю за регіонами

Регіон	Основні товари експорту/імпорту	Інвест. пріоритети Китаю	Економічні ефекти (+/-)	Приклади проектів
АСЕАН	Експорт з Китаю: електроніка; Імпорт: сировина, с/г	Інфраструктура, ІТ, промислові парки	+ Зростання торгівлі, - Залежність від імпорту	Залізниця Китай-Європа, RCER угоди
Африка	Експорт з Китаю: промтовари; Імпорт: нафта, метали	Інфраструктура, енергетика	+ Розвиток інфраструктури, - Боргові ризики	Залізниця Аддис-Абеба–Джибуті
Лат. Америка	Експорт з Китаю: машини; Імпорт: мідь, с/г продукція	Сировинні ресурси, енергетика	+ Інвестиції у видобуток, - Екологічні ризики	Інвестиції у мідь в Чилі

У Африці Китай виступає найбільшим торговельним партнером, з обсягом двосторонньої торгівлі понад 254 млрд дол. США у 2021 році [30, с. 15]. Експорт китайських товарів до континенту зростає, але не менш важливою є роль Китаю як інвестора в інфраструктурні та енергетичні проекти. Залізничні лінії, порти та

електростанції, збудовані за китайські кошти, сприяють зниженню транспортних витрат, покращенню логістики та розширенню доступу африканських товарів на світові ринки. Проте надмірне боргове навантаження створює ризики для фінансової стабільності країн-реципієнтів, підкреслюючи складність і неоднозначність китайського впливу.

Латинська Америка також стала важливим полем китайської експансії. Китай концентрується на доступі до стратегічних ресурсів (нафта, мідь, літій) та розвитку інфраструктури для розширення торгівлі. До 2022 року обсяг інвестицій Китаю у регіон перевищив 140 млрд дол. США, а торгівля з Бразилією, Чилі та Аргентиною істотно зросла [52, с. 216]. Інтеграція Китаю в економічну систему Латинської Америки дозволяє йому не лише диверсифікувати власну сировинну базу, а й закріпити позиції як головного партнера, здатного конкурувати з традиційним впливом США у цьому регіоні.

Один із ключових факторів успіху китайської експансії – це конкурентні переваги, зокрема розвинена виробнича база, масштаб економіки, інвестиційні ресурси та технологічний розвиток. Китай активно інвестує у дослідження та розробки, підвищує частку високотехнологічного експорту (з 28% у 2018 році до 35% у 2021 році), що зміцнює його позиції на світових ринках продукції з високою доданою вартістю [25]. Державна підтримка стратегічних галузей та довгострокове планування допомагають адаптуватися до викликів, пов'язаних із торговельними війнами та підвищеною конкуренцією.

Торговельна війна між США та Китаєм, попри негативний вплив на двосторонній товарообіг, стимулювала Китай до регіоналізації торгівлі, розширення зв'язків з АСЕАН та іншими країнами. Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP), укладене у 2020 році, стало найбільшою у світі торговельною угодою, яка охоплює близько третини світової економіки. Завдяки RCEP Китай закріплює власну роль у формуванні торговельних правил і стандартів у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, створюючи стабільний ринок для свого експорту та інвестицій [27, с. 9].

Африка, у свою чергу, стає полігоном для «інфраструктурної дипломатії» Китаю. Зниження транспортних витрат та інтеграція африканських країн у глобальні ланцюги постачання дають змогу їм розвивати промислові парки, зонувати виробництво та підвищувати конкурентоспроможність. Проте критики вказують на ризики домінування китайських компаній, які можуть конкурувати з місцевими виробниками, та на загрозу економічної залежності [37, с. 501]. Екологічні виклики, пов'язані з реалізацією великих інфраструктурних проєктів, також виходять на перший план, змушуючи Китай адаптувати свої проєкти до міжнародних стандартів.

У Латинській Америці Китай, використовуючи торговельні війни як можливість, закріплює свої позиції через енергетичні та сільськогосподарські проєкти. Наприклад, інвестиції у бразильський енергетичний сектор дозволили китайським компаніям стати ключовими постачальниками обладнання та технологій. Одночасно Китай посилює співпрацю з Аргентиною в контексті видобутку літію – стратегічно важливого ресурсу для «зеленої» енергетики та електромобільної галузі [103, с. 49]. Таким чином, торговельні обмеження з боку США стимулюють Китай шукати нові ринки та формувати довгострокові стратегії диверсифікації.

Економічна експансія Китаю у ключові регіони – Азію, Африку та Латинську Америку – відбувається у складному геоекономічному середовищі, позначеному торговельними війнами та конкуренцією за ресурси та ринки. Використовуючи свої конкурентні переваги та інвестиційний потенціал, Китай забезпечує диверсифікацію торговельних потоків, формує нові виробничі та логістичні мережі, стимулює економічне зростання у партнерських країнах. Водночас зростають і виклики – боргова залежність, геополітична напруга, екологічні ризики. Сталий розвиток китайської експансії залежатиме від здатності балансувати між національними інтересами, міжнародними зобов'язаннями та інклюзивними принципами економічної співпраці.

2.4. Зміна структури глобальної економіки: позиції Китаю у світових фінансових інституціях

Зростання економічної потужності Китаю у XXI столітті не обмежується його роллю як «фабрики світу» чи найбільшого експортера промислових товарів. Одним із визначальних чинників трансформації світової економіки є посилення впливу КНР у глобальних фінансових інституціях та міжнародних організаціях, які формують світовий економічний порядок. Цей процес супроводжується переглядом механізмів прийняття рішень, перерозподілом квот і голосів у провідних фінансових структурах, а також формуванням нових інституцій, де Китай відіграє ключову роль.

Одним із найважливіших показників зростаючого впливу Китаю є його позиції в Міжнародному валютному фонді (МВФ). Історично МВФ був інституцією, домінування в якій належало Сполученим Штатам та їхнім західним союзникам. Проте економічне піднесення Китаю та зрушення у розподілі глобального ВВП вимагали перегляду квот у МВФ. Нині частка голосів Китаю становить 6,41%, що робить його третім найбільшим акціонером після США та Японії [77, с. 134]. Цей перерозподіл впливу свідчить про визнання ролі Китаю в забезпеченні фінансової стабільності. Країна дедалі частіше бере участь у програмах підтримки для держав, які перебувають у фінансовій скруті, та впливає на дискурс реформування МВФ, виступаючи за більш збалансований підхід до країн, що розвиваються.

Додатковим кроком у міжнародному визнанні Китаю стало включення китайського юаня (CNY) до кошика спеціальних прав запозичення (SDR) МВФ у 2016 році. Це було символічним і одночасно практичним кроком. Включення юаня до SDR означало визнання його як резервної валюти поряд із доларом США, євро, єною та фунтом стерлінгів. До 2022 року частка юаня у світових розрахунках досягла 2,5%, що зробило його п'ятою за популярністю валютою у світі [47, с. 5]. Хоча ця частка все ще порівняно невелика, тенденція до дедоларизації частини глобальних транзакцій і посилення ролі юаня у двосторонніх розрахунках,

особливо з країнами, що розвиваються, є показовою. Китай у перспективі може суттєво вплинути на структуру валютних резервів, що зменшить залежність світової фінансової системи від долара США.

Другою важливою міжнародною організацією, де роль Китаю суттєво зросла, є Всесвітня організація торгівлі (ВТО). Приєднання КНР до ВТО у 2001 році стало переломним моментом, що дозволив країні інтегруватися в глобальні торговельні системи. Згодом Китай став найбільшим експортером у світі з обсягом експорту \$3,6 трлн у 2022 році, що склало понад 15% глобального товарообігу [38, с. 44]. Роль Китаю у ВТО дедалі більше впливає на формування торговельних правил і регулювань. Пекін намагається просувати інтереси країн, що розвиваються, заохочуючи реформу ВТО та спрощуючи доступ до ринків, водночас прагнучи зберегти власні преференції. Деякі країни Заходу критикують Китай за недотримання прозорості у сфері промислових субсидій та захисту інтелектуальної власності, однак міжнародний торговельний режим змушений пристосовуватися до нових реалій, де Китай відіграє центральну роль.

Суттєвий вплив Китай здобув і в Банку міжнародних розрахунків (БМР), який виконує функцію «банку для центральних банків». Участь Китаю в обговореннях фінансової стабільності, регулювання банківських стандартів та впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC) вказує на дедалі більшу роль китайських ідей у формуванні фінансової політики. Цифровий юань (e-CNY), активне тестування якого триває всередині країни і поступово поширюється на транскордонні розрахунки, здатний змінити усталені підходи до міжнародних фінансових транзакцій [5]. Хоча він все ще перебуває на стадії експерименту, сама можливість використання цифрового юаня як інструмента міжнародних розрахунків може сприяти зниженню вартості транзакцій, посиленню прозорості та більшому контролю над грошовим обігом.

Важливим кроком у формуванні альтернативного до західних інституцій економічного простору стало заснування Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ) у 2015 році за ініціативи Китаю. АБІІ зі статутним капіталом у \$100 млрд фокусується на фінансуванні інфраструктурних проєктів у країнах Азії,

але його членами є держави з усього світу, включно з деякими європейськими країнами [41, с. 583]. АБП часто розглядається як конкурент Світового банку та Азійського банку розвитку (АБР), які історично контролювалися США та Японією. Китай, маючи значну квоту в АБП, може спрямовувати фінансові ресурси у пріоритетні для себе регіони, особливо в контексті ініціативи «Один пояс, один шлях» (BRI). Ця установа пропонує альтернативні джерела фінансування для країн, що розвиваються, часто з меншими вимогами щодо внутрішніх реформ, що контрастує із західними підходами, зорієнтованими на «належне врядування» та прозорість.

Іншим важливим інституційним майданчиком впливу Китаю є Новий банк розвитку (НБР) країн БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка), заснований у 2014 році. Частка Китаю у фінансуванні НБР становить \$30 млрд, і це надає йому значний важіль впливу [42, с. 8]. НБР спрямований на підтримку інфраструктурних та сталих проєктів у країнах-членах та інших державах, що розвиваються. На відміну від західних фінансових інституцій, НБР не висуває жорстких умов щодо економічних і політичних реформ, що робить його привабливим для урядів, які прагнуть швидкого фінансування інфраструктури, не вдаючись до неоліберальних перетворень. Участь Китаю у НБР додає ще один інструмент до китайського «фінансового портфеля» глобального впливу.

Китай також скористався можливостями регіональної інтеграції. У 2020 році було створено Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP), найбільший у світі торговельний блок, що об'єднує країни АСЕАН, Китаю, Японії, Південної Кореї, Австралії та Нової Зеландії. Завдяки RCEP Китай укріпив свої позиції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, поставивши себе в центрі регіонального виробничого та логістичного ланцюга [38, с. 45]. Хоча RCEP не є фінансовою інституцією в класичному розумінні, його вплив на формування нових фінансових та інвестиційних потоків важко переоцінити. Спрощення митних процедур, стандартизація правил походження товарів та лібералізація доступу до ринків створюють умови для збільшення використання юаня у регіональних транзакціях та розширення ролі китайських банків, страховиків та інвестиційних фондів.

Втім, збільшення впливу Китаю у глобальних фінансових інституціях не позбавлене викликів. По-перше, китайська модель фінансування інфраструктури часто пов'язана з борговими ризиками для країн-реципієнтів, особливо в Африці, Південній та Південно-Східній Азії [48, с. 146]. По-друге, країни Заходу непокояться щодо непрозорості китайських інвестицій, практик субсидування держсектора та потенційного використання фінансового впливу для досягнення політичних цілей. Наслідком є запровадження жорсткіших механізмів контролю іноземних інвестицій, зокрема в ЄС та США, а також спроби створити альтернативні проєкти розвитку інфраструктури та фінансування (наприклад, ініціатива «Build Back Better World» США або стратегія ЄС «Global Gateway»).

Ще одним аспектом є конкуренція за технологічне лідерство у фінансовій сфері. Поки Китай просуває цифровий юань, інші центробанки вивчають можливість впровадження CBDC. Питання полягає в тому, чи зможе Китай установити стандарти у цій галузі та які наслідки матиме це для світової фінансової стабільності та конфіденційності даних. Посилення ролі китайських платіжних систем (наприклад, CIPS) може поступово зменшити домінування SWIFT та доларових розрахунків.

Не менш важливо, що Китай, використовуючи свою економічну силу, все частіше діє як донор фінансової допомоги та інвестор в умовах криз. У період пандемії COVID-19, коли багато країн стикнулися з економічними труднощами, китайські банки та фонди надавали позики або реструктуризували борг, посилюючи тим самим свій вплив на політику та економіку цих держав.

Таким чином, трансформація ролі Китаю у світових фінансових інституціях є одним із ключових елементів зміни глобальної економічної структури. КНР не лише адаптується до існуючих правил гри, а й прагне їх переписати, створюючи нові інститути на кшталт АБШ, НБР та розвиваючи регіональні об'єднання на кшталт РСЕР. Цей процес відображає поступовий перехід від однополярної фінансової системи, де домінували США та їхні союзники, до більш поліваріантної моделі світового фінансового врядування.

Зростаюча економічна потуга Китаю та його інтеграція у міжнародні фінансові структури фундаментально змінюють архітектуру світової економіки. Посилення голосу КНР у МВФ, включення юаня до кошика SDR, створення АБП та активна участь у НБР і RCEP формують новий баланс сил у глобальному фінансовому врядуванні. Хоча цей процес супроводжується ризиками та викликами, він відображає нові реалії, коли Китай стає одним із ключових законодавців правил світової економіки та фінансів.

2.5. Економічний вплив на країни-партнери: позитивні та негативні аспекти

Економічна експансія Китаю має широкі та багатовимірні наслідки для країн-партнерів у різних регіонах світу. Інвестиції, торговельні угоди, масштабні інфраструктурні проєкти та технологічне співробітництво створюють нові можливості для економічного зростання, модернізації та диверсифікації структур виробництва. Водночас, китайський вплив може призводити до негативних наслідків, пов'язаних із борговою залежністю, екологічними ризиками, нерівномірністю розподілу вигод та посиленням політичної залежності. Аналіз обох аспектів є критично важливим для розуміння впливу Китаю на глобальну економіку та формування збалансованих стратегій співпраці.

Одним із найочевидніших позитивних наслідків економічної експансії Китаю є розвиток інфраструктури. Країни, що розвиваються, довго страждали від нестачі інвестицій у транспортну, енергетичну та комунікаційну інфраструктуру. Китай, реалізуючи ініціативу «Один пояс, один шлях» (BRI), надає масштабне фінансування для будівництва залізниць, портів, доріг, аеропортів, електростанцій та телекомунікаційних мереж. Наприклад, залізниця Аддис-Абеба–Джибуті, збудована за \$4 млрд, скоротила час перевезення товарів на 30%, сприяючи зростанню експорту Ефіопії [16]. У Пакистані Китайсько-Пакистанський економічний коридор (CPEC) вартістю \$62 млрд створив понад 700 тисяч робочих місць і збільшив ВВП країни на 1,5% щорічно [84, с. 8]. Подібні проєкти дозволяють країнам-партнерам інтегруватися у глобальні ланцюги постачань,

забезпечуючи доступ до нових ринків та підвищуючи конкурентоспроможність місцевих виробників.

Торгівля з Китаєм дає змогу збільшити обсяги експорту сировини та промислових товарів, залучаючи іноземні інвестиції та технології. Обсяг торгівлі Китаю з АСЕАН у 2021 році досяг \$878 млрд, що становить 15% загального товарообігу регіону [96, с. 367]. Високотехнологічний експорт Китаю, зокрема електроніка та обладнання для обробки даних, стимулює модернізацію виробничих секторів країн-партнерів. Імпорт проміжних товарів з Китаю дає змогу компаніям у Південно-Східній Азії, Африці та Латинській Америці підвищувати ефективність та якість власної продукції.

Цифрова трансформація, в якій Китай відіграє дедалі помітнішу роль, є ще одним важливим аспектом співпраці. Китайські ІТ-корпорації, такі як Huawei та ZTE, забезпечують доступ до Інтернету для десятків мільйонів людей в Африці та Латинській Америці [12, с. 82]. Це відкриває можливості для розвитку електронної комерції, мобільних платіжних систем, дистанційної освіти та телемедицини. Наприклад, у Кенії цифрові платежі M-Pesa посприяли фінансовій інклюзивності та створенню нових бізнес-можливостей, а китайський досвід у сфері фінтеху допоміг вдосконалити ці платформи. Окрім цього, Китай часто ділиться досвідом побудови «розумних міст», використанням штучного інтелекту для управління транспортом та енергосистемами, що підвищує продуктивність та привабливість місцевих інвестиційних середовищ.

Сфера енергетики також стає важливим напрямом позитивного впливу. Китайські інвестиції в енергетичний сектор Бразилії дозволили знизити енергетичну залежність країни на 20% [97, с. 217]. У Болівії вдалося збільшити експорт літію на 25% у 2022 році, забезпечивши доступ до китайських технологій переробки та виробництва акумуляторів [86, с. 514]. Подібні приклади демонструють, що взаємодія з Китаєм дозволяє країнам-партнерам диверсифікувати економіку, посилити енергетичну безпеку та інтегруватися в глобальний ринок «зеленої» енергетики.

Поряд із позитивними змінами існують і серйозні ризики (Таблиця 2.4). Одним із найактуальніших є проблема боргової залежності. Країни, які приймають китайські кредити на інфраструктурні проєкти, часто стикаються з труднощами їх обслуговування. Шрі-Ланка була змушена передати порт Хамбантота в оренду на 99 років через неспроможність виплатити борг [67, с. 17]. Замбія, де понад 30% зовнішнього боргу припадає на Китай, опинилася у складному фінансовому становищі [54, с. 482]. Це створює довгострокову залежність, коли країна-партнер втрачає частину економічного суверенітету та змушена коригувати свою політику відповідно до інтересів Китаю.

Таблиця 2.4

Позитивні та негативні аспекти економічного впливу Китаю

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Розвиток інфраструктури	Ризик боргової залежності
Зростання торгівлі	Нерівні умови конкуренції
Створення робочих місць	Екологічні збитки
Технологічний трансфер	Політичний тиск
Доступ до інвестицій	Витіснення локального бізнесу

Екологічні проблеми також є суттєвим викликом. Масштабні інфраструктурні проєкти можуть завдавати шкоди довкіллю та місцевим громадам. Будівництво гребель, доріг і видобуток корисних копалин, підтримувані китайськими інвестиціями, іноді супроводжуються вирубкою лісів, деградацією земель та забрудненням водних ресурсів [32, с. 55]. У Бразилії, збільшення обсягів експорту сої та м'яса до Китаю стимулювало розширення сільськогосподарських площ за рахунок тропічних лісів Амазонії, що спричинило критику з боку екологів.

Соціально-економічна нерівність може посилюватися, якщо вигоди від співпраці з Китаєм нерівномірно розподілені між різними секторами та групами населення. Наприклад, хоча будівництво інфраструктурних об'єктів може створити робочі місця, значна частина проєктів реалізується китайськими компаніями та працівниками. У випадку залізниці Найробі–Момбаса 80% робітників були громадянами КНР. Це обмежує можливості для місцевого населення отримати

вигоди від нових проєктів, що може викликати соціальну напругу та відчуття несправедливості.

Політичний вплив, який Китай здобуває через економічні канали, іноді викликає занепокоєння з боку міжнародної спільноти. Країни, що отримують значну фінансову допомогу, можуть утримуватися від критики політики Пекіна у питаннях прав людини чи геополітичних конфліктів. Наприклад, фінансова підтримка з боку Китаю для країн у Тихоокеанському регіоні стимулює їх підтримувати політику «єдиного Китаю» [66], обмежуючи їх дипломатичну свободу.

Для оптимізації взаємодії з Китаєм країнам-партнерам варто розробляти стратегії, що враховують локальні потреби, екологічні ризики та довгострокові інтереси. По-перше, застосування прозоріших механізмів узгодження умов фінансування може допомогти уникнути боргових пасток. Залучення міжнародних фінансових інституцій, таких як Світовий банк чи Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ), для співфінансування проєктів може підвищити прозорість та підзвітність.

По-друге, важливим є регіональне співробітництво. Країни-реципієнти можуть координувати свої позиції у переговорах з Китаєм, забезпечуючи збалансовані умови та регіональні стандарти екологічної та соціальної відповідальності. Прикладом може бути співпраця країн АСЕАН, спрямована на гармонізацію правил інвестування та забезпечення справедливого доступу до технологій.

По-третє, посилення місцевого потенціалу (capacity building) – важливий аспект. Створення програм навчання та обміну досвідом, залучення місцевих працівників і підприємств, формування локальних постачальницьких ланцюгів забезпечить більш сталий розвиток і краще розподілення вигод від економічної співпраці. Диверсифікація структури економіки дозволить зменшити залежність від однієї країни та уникнути монокультурної спеціалізації.

По-четверте, впровадження екологічних стандартів і соціальних норм має стати пріоритетом. Це можна досягти через розробку власних регуляторних рамок,

сертифікацію проєктів незалежними аудиторами, співпрацю з екологічними організаціями та громадськими об'єднаннями. Такий підхід може спонукати Китай до більш відповідального інвестування, оскільки репутаційні ризики та тиск з боку громадськості роблять екологічний та соціальний вимір дедалі важливішими.

Економічна експансія Китаю пропонує країнам-партнерам нові перспективи для розвитку інфраструктури, модернізації економік, підвищення конкурентоспроможності та прискорення технологічного поступу. Водночас вона може створювати серйозні ризики, включаючи боргову залежність, екологічні збитки, соціальну нерівність та політичну залежність. Виклик полягає у пошуку балансу між максимізацією вигод та мінімізацією негативних наслідків. Країни, що співпрацюють з Китаєм, мають приділяти увагу прозорості, регіональній координації, посиленню локального потенціалу та екологічним стандартам. Лише так можна забезпечити сталість та справедливість економічних відносин у довгостроковій перспективі.

2.6. Вплив на регіональні економічні союзи та політику розвинених країн

Економічна експансія Китаю не обмежується впливом на окремі країни-партнери чи на глобальний фінансовий порядок. Вона також має суттєве значення для розвитку регіональних економічних союзів, трансформуючи їхню внутрішню динаміку та перерозподіляючи глобальні центри економічної ваги. Крім того, присутність Китаю примушує розвинені держави, такі як США, країни Європейського Союзу, Японія та Австралія, адаптувати свою зовнішньоекономічну політику, посилюючи власні позиції або намагаючись обмежити китайський вплив.

Один із ключових прикладів впливу на регіональні економічні союзи – Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Китай став найбільшим торговельним партнером АСЕАН, збільшивши товарообіг до \$878 млрд у 2021 році [23, с. 505]. Завдяки цьому економічна інтеграція регіону посилилася, а країни АСЕАН отримали доступ до розширених ринків збуту, інвестицій та технологій.

Утім, це посилення взаємозв'язків супроводжується асиметрією: економічна вага Китаю перевершує сумарний потенціал багатьох членів АСЕАН, створюючи залежність від китайського імпорту та інвестицій. Деякі держави намагаються балансувати між Китаєм та іншими партнерами, такими як Японія, Південна Корея, Індія чи США, щоб зберегти стратегічну автономію.

Створення Регіонального всеосяжного економічного партнерства (RCEP) у 2020 році стало важливим етапом для азійсько-тихоокеанського регіону. Це найбільший у світі торговельний блок, що охоплює близько третини світової економіки. Китай є одним із його ключових учасників і користується привілейованим доступом до ринків, стандартизацією правил походження товарів та спрощенням митних процедур [90, с. 53]. RCEP зміцнив роль Китаю як «економічного ядра» регіону, закріпивши його позиції в ланцюгах створення доданої вартості та логістичних мережах.

У Південній Азії Китай, інвестуючи в інфраструктуру (СПЕС у Пакистані, порти Шрі-Ланки, залізничні лінії у Непалі та Бангладеш), створює умови для більш тісної інтеграції регіону. Це може стимулювати розвиток Південно-Азійської Асоціації Регіональної Співпраці (SAARC) та інших інтеграційних механізмів, однак ризики боргової залежності та політичного впливу Пекіна залишаються актуальними.

В Африці Китай став ключовим торговельним партнером та інвестором, що впливає на економічну динаміку Африканського Союзу (АС) та Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA). Масштабні інфраструктурні проекти, такі як залізниця Аддис-Абеба–Джибуті, підвищують регіональну взаємопов'язаність, стимулюючи внутрішньоафриканську торгівлю [13, с. 109]. Проте окремі країни побоюються зростання залежності від китайських позик та ресурсів.

У Латинській Америці Китай став важливим фактором впливу на такі регіональні об'єднання, як МЕРКОСУР або Тихоокеанський альянс. Присутність Китаю, особливо в галузях видобутку ресурсів (літій в Аргентині та Болівії, мідь у Чилі, нафта у Венесуелі та Бразилії), стимулює розширення економічних

можливостей, але водночас посилює конкуренцію за контроль над стратегічними активами.

Зростання впливу Китаю примушує розвинені країни переосмислювати свої зовнішньоекономічні стратегії. Сполучені Штати, які довгий час були домінантним глобальним гравцем, зіткнулися з викликом китайської економічної потуги. Торговельна війна, ініційована адміністрацією Дональда Трампа у 2018 році, стала спробою обмежити китайський вплив та знизити торговельний дефіцит США з КНР [56, с. 4]. Попри підписання тимчасової угоди «Phase One» у 2020 році, напруженість не зникла повністю. Адміністрація Джо Байдена зосередилася на технологічному суперництві, інвестуючи у дослідження та інновації, а також ініціювала програму «Build Back Better World» (B3W) як альтернативу китайській BRI. Через B3W США та партнери з G7 прагнуть пропонувати країнам, що розвиваються, фінансування сталих інфраструктурних проєктів, акцентуючи на високих екологічних та соціальних стандартах і прозорості.

Європейський Союз також стикається з необхідністю збалансувати інтереси. З одного боку, ЄС приваблює китайські інвестиції, які допомагають модернізувати інфраструктуру та промисловість. З іншого боку, у Брюсселі непокояться щодо непрозорих практик, державних субсидій у КНР та ризику втрати контролю над стратегічними підприємствами. Запровадження механізмів скринінгу прямих іноземних інвестицій у ЄС у 2019 році було частково відповіддю на активність китайських компаній [62, с. 5]. Окрім цього, ЄС розробив ініціативу «Global Gateway», яка має на меті запропонувати країнам, що розвиваються, альтернативні можливості фінансування проєктів інфраструктури, екологічно чистих технологій та цифрової трансформації, конкуруючи з китайською BRI.

Японія, яка є важливим технологічним гравцем в Азії, намагається зберегти лідерство у сфері інновацій та розробок, зміцнюючи стратегічне партнерство з країнами АСЕАН, Індією, Австралією та США. Ініціатива «Вільний та відкритий Індо-Тихоокеанський регіон» (FOIP), просувана Японією та США, спрямована на створення інфраструктурних та економічних альянсів, що зменшать залежність регіону від Китаю. Аналогічну політику проводить Австралія, яка, хоча й тісно

пов'язана з Китаєм через експорт сировини (залізна руда, вугілля), дедалі частіше співпрацює з США, Японією та Індією у форматі «Чотиристороннього діалогу з безпеки» (Quad), інтегруючи економічні, політичні та безпекові інтереси.

Китайська економічна експансія впливає на формування нових стандартів у сфері технологій, інфраструктури та екології. КНР активно інвестує у відновлювані джерела енергії, електромобілі, системи зберігання енергії та водневі технології. Це становить виклик для розвинених країн, які прагнуть зберегти конкурентоспроможність своїх «зелених» секторів. ЄС, наприклад, планує досягти кліматичної нейтральності до 2050 року і тому прагне встановити високі екологічні стандарти, обмежуючи імпорту товарів, що не відповідають принципам сталого розвитку. Зі свого боку Китай також претендує на лідерство в «зелених» технологіях, розвиваючи власні ланцюги постачання та інноваційні компанії.

Конкуренція в технологічній сфері виливається у боротьбу за інтелектуальну власність, контроль над критично важливими ресурсами (наприклад, рідкоземельними металами) та стандартизацію технічних норм. Китайські компанії, такі як Huawei, намагаються домінувати у впровадженні 5G-мереж, тоді як США та їхні союзники вбачають у цьому загрозу кібербезпеці й намагаються стримувати поширення китайських технологій. Відтак, формуються глобальні техноекономічні блоки, які змагаються за вплив на ринки країн, що розвиваються.

Посилення економічного впливу Китаю означає також геополітичні зрушення. Раніше домінували західні економічні моделі, засновані на принципах вільного ринку та ліберальної демократії. Китай пропонує альтернативну модель, що поєднує ринкові механізми з державною координацією та індустріальною політикою. Для деяких країн, які шукають власний шлях розвитку, китайська модель видається привабливим зразком швидкого економічного зростання без необхідності лібералізації та демократизації західного типу.

Ця конкуренція моделей розвитку змінює підходи розвинених країн до економічної дипломатії. США, ЄС та Японія дедалі більше уваги приділяють просуванню цінностей, прозорості, дотриманню прав людини та екологічних стандартів у двосторонніх і багатосторонніх угодах. З іншого боку, Китай робить

акцент на принципі невтручання у внутрішні справи та інфраструктурних інвестиціях як основі для розвитку. Це створює умови для конкурентної взаємодії між різними моделями глобалізації, в якій країни-реципієнти можуть отримувати вигоди, граючи на напрузі та суперництві між великими гравцями.

Китайська експансія впливає на формування нових інституційних механізмів. Створення Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АБІІ) та Нового банку розвитку БРІКС демонструє прагнення КНР брати активну участь у формуванні глобальної економічної архітектури. Це виклик для розвинених країн, які контролювали фінансові інституції Bretton Woods протягом десятиліть. Країни G7 змушені реагувати, пропонуючи альтернативи у фінансуванні інфраструктури та розвитку, аби зберегти свій вплив і довіру до власних інституцій.

Вплив економічної експансії Китаю на регіональні економічні союзи та політику розвинених країн проявляється в декількох вимірах. Регіональні об'єднання, такі як АСЕАН чи AfCFTA, виграють від збільшення інвестицій та торгівлі, але ризикують потрапити в залежність від Китаю. Розвинені країни, зі свого боку, змушені адаптувати свої стратегії, розвивати альтернативні пропозиції інфраструктурного фінансування, посилювати технологічні та екологічні стандарти, а також конкурувати з Китаєм у пропонуванні моделей розвитку. Це сприяє плюралізму у міжнародному економічному порядку, дає країнам, що розвиваються, більший вибір, але також створює складні виклики для глобального врядування та стабільності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було розглянуто практичні стратегії та інструменти економічної експансії Китаю, а також її вплив на глобальні економічні структури, міжнародні організації та окремі країни-партнери. Серед ключових аспектів варто виокремити ініціативу «Один пояс, один шлях» (BRI), яка стала одним із найамбітніших проєктів ХХІ століття з розбудови інфраструктури та логістичних ланцюгів від Азії до Європи та Африки. Ця ініціатива не лише стимулює

міжнародну торгівлю та інвестиції, але й трансформує регіональні ринки, долучаючи їх до єдиної господарської мережі, де провідна роль належить Китаю.

Інвестиційна політика КНР також виявилася потужним інструментом впливу: прямі іноземні інвестиції спрямовуються на розвиток інфраструктури, енергетики, технологічних секторів у країнах, що розвиваються. Це розширює можливості для зростання їхніх економік, створює нові робочі місця та підвищує продуктивність. Однак, водночас, зростає залежність від китайського капіталу та з'являються ризики «боргової пастки» й екологічних наслідків.

Посилення Китаю в міжнародних фінансових інституціях, зокрема в МВФ та СОТ, а також створення альтернативних структур (АБП, НБР БРІКС) відкриває нові канали фінансування для різних регіонів, але й переносить вагові центри глобальної економічної архітектури. Зміна парадигми полягає у формуванні багатопольярної системи, де США та інші розвинені країни змушені реагувати новими ініціативами, пропонуючи альтернативні моделі співпраці та інвестицій.

Отже, Розділ 2 продемонстрував, що китайська економічна експансія несе складний комплекс наслідків: від інфраструктурного піднесення і стимулювання торгівлі до ризиків залежності та політичного впливу. Врешті-решт, нова глобальна конфігурація торгівлі та інвестицій вимагає від країн та міжнародних організацій гнучкої реакції, збалансування інтересів та пошуку нових підходів до економічного партнерства.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ КИТАЮ

3.1. Обмеження економічної експансії: ризики, виклики та бар'єри

Економічна експансія Китаю, що триває вже декілька десятиліть, базується на широкому спектрі інструментів – від інвестицій у інфраструктуру та високотехнологічні проєкти до участі у глобальних фінансових інституціях. Втім, ця експансія стикається з низкою обмежень, які можуть уповільнити її темпи, зменшити ефективність або навіть привести до перегляду стратегічних пріоритетів Пекіна. До таких обмежень належать як внутрішні (структурні проблеми, демографічні виклики, екологічні та інституційні бар'єри), так і зовнішні (торговельні конфлікти, геополітичні напруженості, реакція світової спільноти, технологічні обмеження).

Одним із ключових внутрішніх факторів, що обмежує подальшу економічну експансію Китаю, є структурні дисбаланси у національній економіці. Хоча Китай значно диверсифікував промисловий сектор, залишається питання ефективності розподілу ресурсів та продуктивності державних підприємств (SOEs). Надмірна залежність від інвестицій в інфраструктуру та нерухомість може стати гальмівним фактором для сталого зростання [70, с. 375]. На додачу, високий рівень корпоративної заборгованості та кредитних ризиків може обмежити можливості для нових інвестицій за кордоном.

Демографічні тенденції також відіграють негативну роль. Старіння населення та зменшення частки працездатного населення ставлять під сумнів можливість збереження високої продуктивності та економічного зростання у довгостроковій перспективі. Зменшення робочої сили збільшує тиск на систему соціального захисту та пенсійне забезпечення, відволікаючи ресурси від зовнішніх інвестиційних ініціатив [13, с. 112]. Крім того, регіональні диспропорції у розвитку Китаю утруднюють формування єдиного економічного простору, що було б необхідним для забезпечення стабільної основи зовнішньої експансії.

Серйозним внутрішнім бар'єром стають екологічні проблеми. Швидке індустріальне зростання супроводжувалося значним забрудненням повітря, води та ґрунтів. Пекін змушений інвестувати у «зелені» технології та впроваджувати жорсткі екологічні стандарти, що збільшує витрати і може знизити темпи економічної експансії. Крім того, зміни клімату та часті природні катастрофи створюють додаткові ризики, які потребують перерозподілу ресурсів на внутрішню стабілізацію [23, с. 505].

Зовнішні чинники також суттєво впливають на можливості Китаю щодо економічної експансії, зображено у Таблиці 3.1. Напруженість у відносинах зі Сполученими Штатами та іншими провідними економіками Заходу призводить до торговельних воєн, взаємних тарифів та обмежень у доступі до ключових технологій. Торговельна війна між США та Китаєм, яка розпочалася у 2018 році, продемонструвала, наскільки крихким може бути міжнародне економічне середовище [9]. Обмеження доступу китайських компаній до передових технологій (наприклад, у сфері напівпровідників) може уповільнити модернізацію промисловості та знизити конкурентоспроможність Китаю.

Таблиця 3.1

Внутрішні та зовнішні обмеження китайської експансії

Тип обмеження	Сутність проблеми	Приклад/Прояв	Можливі наслідки
Внутрішнє	Старіння населення, екологічний тиск, структурні дисбаланси	Дефіцит робочої сили у промисловості	Зменшення темпів зростання, потреба у роботизації
Зовнішнє	Торговельні війни, геополітичне суперництво	Обмеження доступу до напівпровідників, технологій з США	Зниження інноваційного потенціалу, торговельні бар'єри

Геополітичні конфлікти та суперництво за ресурси також створюють бар'єри. Ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) стикається з критикою щодо «боргової пастки» та геостратегічних амбіцій Китаю. Деякі країни, які спочатку вітали китайські інвестиції, тепер обережно ставляться до нових кредитів та

інфраструктурних проєктів через побоювання втрати економічного суверенітету [10, с. 9]. Зростаюча роль Індії, Японії, Австралії та ЄС як потенційних альтернативних партнерів для країн, що розвиваються, може послабити привабливість китайського капіталу та технологій.

Міжнародні фінансові інституції, попри зростання ролі Китаю в них, залишаються під впливом розвинених західних країн. Попри участь КНР у МВФ та створення АБП та НБР БРІКС, механізми глобального врядування все ще підтримують баланс сил, несприятливий для односторонньої експансії. Спроби Пекіна змінити норми та стандарти глобальної торгівлі та фінансів зустрічають опір з боку США, ЄС та Японії, які захищають свої інтереси та принципи [90, с. 57].

Інноваційна політика Китаю спрямована на перехід від моделі «виробничого гіганта» до статусу технологічного лідера. Програми на кшталт «Made in China 2025» мали на меті зміцнити позиції китайських компаній у високотехнологічних секторах, включаючи робототехніку, біотехнології, штучний інтелект та відновлювану енергетику. Проте, на практиці технологічна конкуренція стає все більш жорсткою. США та їхні союзники вдаються до контролю за експортом критично важливих технологій, обмеження доступу до напівпровідників та впровадження чітких правил безпеки. Це може уповільнити розвиток китайських високотехнологічних кластерів, особливо у стратегічно важливих сферах, таких як 5G, квантові обчислення та напівпровідникова промисловість [94, с. 168].

Китайські компанії змушені витратити більше ресурсів на внутрішні розробки та пошук альтернативних постачальників технологічних компонентів, що уповільнює інноваційний цикл. Відсутність власної технологічної бази у деяких критичних сегментах може обмежити глобальні амбіції Китаю та знизити ефективність його економічної експансії.

Внутрішньополітична стабільність є важливим чинником здатності Китаю утримувати темпи економічної експансії. Зміцнення контролю над суспільством, запровадження соціального кредитного рейтингу, обмеження громадянських свобод можуть у довгостроковій перспективі негативно вплинути на інноваційний

потенціал, креативність та привабливість країни для талановитих спеціалістів з-за кордону. Хоча Пекін робить ставку на національну єдність та політичну стабільність, занадто жорсткі підходи в управлінні суспільством можуть породити довгострокову нестабільність та знизити довіру іноземних інвесторів [39, с. 450].

Крім того, політичний вплив Китаю на інші держави часто викликає занепокоєння в міжнародній спільноті. Використання економічних важелів для просування політичних інтересів може призвести до зворотної реакції – країни, які відчують загрозу політичній автономії, шукатимуть альтернативні партнерства.

Для подальшої економічної експансії Китаю необхідно підвищувати ефективність інститутів, забезпечувати прозорі правила гри та захист інтелектуальної власності. Нечіткість правових норм, адміністративні бар'єри, складні процедури інвестування та страх іноземних компаній щодо безпеки даних і технологій можуть уповільнити міжнародну активність Китаю. Попри певний прогрес у реформуванні ринкових інститутів, Китай досі має подолати спадок державного втручання, корупцію та нерівність у доступі до ресурсів [1, с. 299].

Глобальна медійна присутність Китаю та його економічний вплив привертають значну увагу світової громадськості. Негативні приклади боргових криз, корупційні скандали, екологічні катастрофи, пов'язані з китайськими проектами, формують уявлення про експансію як загрозу. Це може спонукати уряди країн, що розвиваються, запроваджувати суворіші вимоги до китайських інвесторів, вимагати дотримання екологічних стандартів, захисту прав місцевих громад тощо [87, с. 523]. Подібні тенденції можуть ускладнити реалізацію проектів та вимагатимуть додаткових витрат з боку Китаю для нівелювання іміджевих ризиків.

Обмеження економічної експансії Китаю мають системний і багатовимірний характер. Внутрішні проблеми, такі як структурні дисбаланси та старіння населення, поєднуються із зовнішніми викликами – торговельними конфліктами, технологічними обмеженнями та геополітичним суперництвом. Додатковим фактором є екологічні та соціально-політичні обмеження, а також посилення міжнародної конкуренції за уми, ресурси та інвестиції.

Для подолання цих обмежень Китай має продовжувати реформи, диверсифікувати економіку, нарощувати інноваційний потенціал та дбати про прозорість своїх проєктів за кордоном. Лише так можна забезпечити стійку економічну експансію, враховуючи складну та мінливу міжнародну кон'юнктуру.

3.2. Реакція світового співтовариства на глобальне посилення Китаю

Реакція світової спільноти на посилення економічного впливу Китаю є різноманітною і багатовимірною. Вона охоплює широкий спектр політик та стратегій – від співробітництва і діалогу до стримування та конкуренції. Глобальні гравці, міжнародні організації, регіональні об'єднання та неурядові організації намагаються збалансувати власні інтереси з необхідністю реагувати на глобальну присутність КНР (Таблиця 3.2). Цей процес є складним, оскільки Китай одночасно виступає партнером, конкурентом, інвестором, спонсором розвитку та геополітичним суперником.

Таблиця 3.2

Типи реакцій світових акторів

Група країн	Тип реакції	Інструменти реакції	Приклади
США	Стимування/ конкуренція	Митні тарифи, експортний контроль технологій	Торговельна війна з КНР
ЄС	Балансування, співпраця	Інвестиційний скринінг, дискусії у СОТ, альтернативні фінпроєкти	Ініціатива Global Gateway, механізми перевірки інвестицій
Країни, що розвиваються	Співпраця/обережність	Участь у BRI, отримання кредитів, вимоги прозорості	Проєкти BRI в Африці та Південно-Східній Азії

Чимало країн, особливо ті, що розвиваються, розглядають Китай як важливе джерело фінансування інфраструктурних проєктів, технологічного трансферу та розширення ринків збуту. Для них співпраця з Китаєм відкриває доступ до

дешевших кредитів, нових торговельних шляхів, швидкого розгортання транспортної та енергетичної інфраструктури. Такі країни часто беруть участь у ініціативі «Один пояс, один шлях» (BRI), сподіваючись зміцнити власні позиції у світовій економіці [78, с. 25]. Низка африканських, латиноамериканських і південноазійських держав намагаються використати китайські інвестиції для модернізації економіки та досягнення цілей сталого розвитку.

Європейський Союз, попри занепокоєння прозорістю китайських інвестицій, продовжує діалог із Китаєм щодо кліматичних змін, сталого розвитку, реформування Світової організації торгівлі та вирішення регіональних конфліктів. ЄС сподівається, що залучення Пекіна до багатостороннього врядування дозволить збалансувати інтереси та знизити ризики односторонніх кроків [36, с. 260].

Інший полюс реакції – це політика стримування та посилення конкуренції, особливо з боку США. Торговельна війна між Китаєм та США продемонструвала готовність Вашингтона використовувати тарифні та нетарифні бар'єри для обмеження китайського впливу. Посилення експортного контролю на високотехнологічні товари, заборона співпраці з китайськими телекомунікаційними гігантами (наприклад, Huawei), спроби витіснити китайські компанії з ланцюгів постачання мікрочипів – усе це елементи стратегії стримування [9].

Японія, Австралія та Індія, об'єднуючись у форматі «Чотиристороннього діалогу з безпеки» (Quad), намагаються збалансувати китайський вплив в Індо-Тихоокеанському регіоні. Ці країни прагнуть пропонувати альтернативні інфраструктурні проекти, зміцнювати регіональні торговельні союзи та технологічні альянси, щоб знизити залежність від КНР [40, с. 729]. Подібним чином ЄС і США розглядають ініціативи на кшталт «Global Gateway» та «Build Back Better World» як засоби створення конкурентного середовища, де країни, що розвиваються, матимуть альтернативу китайським кредитам та інвестиціям.

Міжнародні організації, такі як МВФ, Світовий банк, СОТ, а також регіональні банки розвитку, стикаються з необхідністю адаптуватися до нової ролі Китаю. З одного боку, Китай є значним акціонером у МВФ, активно співпрацює зі

Світовим банком, створив Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ) та Новий банк розвитку БРІКС. З іншого боку, Сполучені Штати, Японія та ЄС уважно стежать за тим, щоб міжнародні стандарти та норми не були переписані виключно під китайські інтереси [19, с. 371].

У СОТ Китай просуває позицію країн, що розвиваються, вимагаючи реформування механізмів врегулювання спорів та розширення прав для держав з перехідною економікою. Західні країни критикують Пекін за державні субсидії, обмеження доступу до внутрішнього ринку та недотримання норм захисту інтелектуальної власності. В результаті, реакція глобальних інституцій полягає у пошуку компромісів та поступовому оновленні регуляторної бази [45, с. 3].

Посилення економічного впливу Китаю має геополітичні наслідки. Деякі країни, зокрема ті, що мають стратегічне розташування (Пакистан, Шрі-Ланка, країни Центральної Азії), стають аренами геоекономічної конкуренції. США та їхні союзники активно пропонують альтернативні проекти інфраструктури, намагаючись запобігти домінуванню Китаю [8, с. 573]. Цей процес можна розглядати як реакцію світової спільноти, покликану забезпечити баланс інтересів і недопущення монополізації доступу до ключових транспортних коридорів та ресурсів.

Неурядові організації, аналітичні центри та медіа також відіграють роль у формуванні громадської думки та реакції світового співтовариства. Вони привертають увагу до екологічних, соціальних та політичних аспектів китайських проектів, що впливає на довіру до китайських інвесторів та може спонукати уряди країн-реципієнтів вимагати більшої прозорості та відповідальності [22, с. 315].

Чимало держав, міжнародних організацій та громадських рухів намагаються вплинути на Китай, щоб він враховував питання сталого розвитку, прав людини та екологічних стандартів. Країни, що розвиваються, часто стикаються з екологічними ризиками, пов'язаними з інфраструктурними проектами, підтримуваними Пекіном. Світова спільнота, зокрема ООН та екологічні організації, закликають Китай дотримуватися принципів ESG (Environmental, Social, and Governance) у своїх глобальних інвестиціях [81, с. 117].

Зростаюча увага до кліматичних змін та необхідність переходу до «зеленої» економіки стимулюють діалог з Китаєм у сфері відновлюваної енергетики, зниження викидів та охорони біорізноманіття. Це формує складний контекст, у якому світове співтовариство прагне залучити Пекін до спільного вирішення глобальних проблем, одночасно стримуючи односторонні дії, які можуть підірвати довгострокову стійкість [102, с. 213].

Деякі країни намагаються поєднати конкуренцію з діалогом, ухиляючись від відкритого конфронтаційного курсу. Вони сподіваються, що через конструктивну взаємодію, спільні проекти і поступові реформи можна буде вплинути на китайську економічну політику. Такий підхід заснований на припущенні, що Китай, інтегрований у міжнародні інституції та економічні мережі, буде дотримуватися правил, а не намагатися їх переписати повністю.

Водночас існує ризик фрагментації глобальної економіки на блоки, орієнтовані навколо різних центрів сили. Якщо політика стримування, тарифні війни та технологічні обмеження набиратимуть обертів, міжнародна торгівля та інвестиції можуть зазнати дестабілізації. У такому сценарії реакція світової спільноти на посилення Китаю буде характеризуватися підвищеною напругою, створенням паралельних інфраструктурних та фінансових інституцій, а також зниженням ефективності глобального врядування.

Реакція світової спільноти на глобальне посилення Китаю є складним комплексом взаємодій і протиріч. Деякі країни та організації бачать у Китаї можливість для економічного зростання, доступу до інвестицій та розвитку інфраструктури. Інші – сприймають його як загрозу, вдаючись до політики стримування, торговельних війн і технологічних обмежень. Водночас, велика кількість акторів намагається знайти баланс між конкуренцією та співпрацею, сподіваючись інтегрувати Китай у міжнародні правила гри, забезпечивши сталий розвиток та уникнення масштабних конфліктів.

Світове співтовариство, прагнучи збалансувати власні інтереси з необхідністю реагувати на китайську експансію, виробляє політичні, економічні та екологічні стратегії. Від того, наскільки успішним буде цей пошук балансу,

залежить майбутня конфігурація глобальної економічної архітектури та перспективи сталого розвитку міжнародних відносин.

3.3. Перспективи економічної експансії Китаю у світовій економіці в контексті нових викликів (екологія, технології, демографія)

У міру того, як глобальний економічний ландшафт змінюється під впливом технологічних проривів, екологічних криз та демографічних зрушень, перспективи економічної експансії Китаю стають усе складнішими та неоднозначними. З одного боку, Китай має всі шанси залишатися ключовим гравцем у світовій економіці завдяки масштабам свого ринку, промисловому потенціалу та амбіціям у сфері інновацій. З іншого боку, зростання міжнародної конкуренції, вимоги до екологічної стійкості та демографічні тренди можуть визначити нові контури його економічного впливу.

Зростаюча увага до кліматичних змін і необхідність переходу до екологічно сталого розвитку стають критично важливими факторами. Китай уже інвестує значні кошти у відновлювану енергетику, електромобілі та «зелені» технології, прагнучи скоротити викиди парникових газів та зменшити залежність від викопного палива. Успіх у цих галузях може забезпечити Китаю лідерські позиції у глобальних ланцюгах вартості для «зеленої» економіки [65, с. 45]. Якщо Пекіну вдасться стати найбільшим виробником та експортером «чистих» технологій, це посилить його економічну експансію у нових секторах, одночасно покращуючи міжнародний імідж.

Втім, екологічні виклики залишаються значними. Забруднення повітря у великих містах, проблема якісної питної води, деградація ґрунтів та екосистем – усе це спонукає Китай розподіляти ресурси між внутрішніми екологічними ініціативами та зовнішньою експансією. Посилення міжнародних екологічних стандартів та можливе запровадження вуглецевих мит у ЄС і США можуть створити додаткові перешкоди для китайських експортерів, змушуючи їх підвищувати екологічну ефективність виробництва [91, с. 22].

Майбутнє економічної експансії Китаю тісно пов'язане з технологічними інноваціями. Прагнучи зменшити залежність від іноземних технологій, Китай інвестує у дослідження та розробки, стимулює розвиток штучного інтелекту, робототехніки, квантових обчислень, напівпровідників та біотехнологій. Якщо Пекін зможе подолати технологічні бар'єри, створені західними експортними обмеженнями, та вибудувати власну високотехнологічну екосистему, це дозволить Китаю суттєво зміцнити свої позиції у глобальних виробничих мережах [59, с. 124].

Технологічна незалежність стане ключовим чинником у протистоянні геополітичним викликам. Здатність виробляти власні напівпровідники, програмне забезпечення та критично важливі компоненти для промисловості підвищить стійкість Китаю до зовнішнього тиску. Ба більше, якщо Китай стане провідним постачальником технологій у сфері штучного інтелекту чи відновлюваної енергетики, інші країни стануть залежними від китайського «технологічного пакету», що посилить можливості Пекіна для економічної експансії.

Однак інноваційний прорив не гарантований. Відсутність повної свободи слова, контроль над інформацією, можливі обмеження наукового обміну та конкуренції можуть уповільнити креативність та інноваційний потенціал. Крім того, Захід не стоятиме осторонь: країни G7 та їхні партнери також інвестують у дослідження й розробки, аби зберегти або відновити технологічне лідерство [83, с. 17].

Демографічні тенденції відіграватимуть ключову роль у визначенні довгострокових перспектив економічної експансії Китаю. Скорочення частки працездатного населення та старіння суспільства збільшують тиск на систему соціального захисту, підвищують витрати на охорону здоров'я та знижують продуктивність. Це може зменшити внутрішні ресурси для інвестицій за кордоном [13, с. 110]. Відповіддю на демографічні виклики може стати автоматизація та роботизація виробництва, а також активне залучення штучного інтелекту у сферу послуг.

Однак роботи та ІІІ не можуть повністю компенсувати втрату людського капіталу. Висококваліфіковані кадри, необхідні для управління складними

технологічними процесами, – це ресурс, який важко швидко наростити. Якщо Китай не зможе вирішити проблему старіння населення, інші країни з молодшим та динамічнішим населенням можуть набрати конкурентних переваг у світі майбутнього.

Геополітична конкуренція, яка посилюється, може негативно вплинути на перспективи економічної експансії Китаю. Якщо світ рухатиметься до формування технологічних і торговельних блоків, орієнтованих навколо різних полюсів, здатність Китаю впливати на глобальні процеси може знизитися. З одного боку, Китай може очолити великий блок країн, що розвиваються, пропонуючи їм інфраструктурні проєкти та технології. З іншого боку, розвинені країни намагатимуться обмежити китайський вплив, створюючи конкуренцію у сферах фінансування, технологій та регуляторних стандартів [82, с. 250].

Перспективи Китаю залежать від його здатності узгоджувати інтереси з міжнародними партнерами. Успіх у реформуванні ВТО, зміцнення ролі АБП, підтримання діалогу з ЄС та країнами «Глобального Півдня» можуть забезпечити умовний консенсус щодо ролі Китаю у світовій економіці. І навпаки, зростання напруги з США, Індією чи Японією може призвести до послаблення позицій Пекіна.

Без внутрішніх реформ перспектива економічної експансії Китаю залишатиметься обмеженою. Зміцнення правової системи, прозоріші механізми захисту інвестицій, реформи державних підприємств, розвиток приватного сектору та забезпечення прав інтелектуальної власності – усе це стане критично важливим для залучення якісних іноземних партнерів та підвищення довіри до китайського капіталу [70, с. 212]. Якщо Китай зможе поєднати масштабні інвестиції з дотриманням міжнародних стандартів, його економічна експансія отримає новий імпульс.

Майбутнє економічної експансії Китаю може розвиватися за кількома альтернативними сценаріями (Таблиця 3.3):

- Сценарій сталого лідерства: Китай успішно здійснює екологічний перехід, інвестує у високі технології, вирішує демографічні проблеми шляхом активної

автоматизації та приваблення таланту з-за кордону. У цьому разі він зберігає лідерство у багатьох сферах і формує глобальні стандарти розвитку.

– Сценарій регіоналізації: Зростання геополітичної напруги та фрагментації світової економіки змушує Китай зосередитися на Азійсько-Тихоокеанському регіоні, створюючи там потужний економічний блок. Глобальний вплив знижується, але Китай стає незамінним регіональним лідером.

– Сценарій технологічного ренесансу чи застою: Якщо Китай подолає технологічні обмеження, він зможе захопити нові ніші у світовій економіці. Якщо ж ні, то він може залишитися переважно виробничим гігантом, залежним від іноземних технологій та сировини.

– Сценарій екологічних викликів: Невдале розв’язання екологічних проблем та кліматичних ризиків може призвести до внутрішньої нестабільності та зменшення ресурсів для зовнішньої експансії.

Таблиця 3.3

Альтернативні сценарії майбутнього китайської економічної експансії

Сценарій	Ключові характеристики	Наслідки для Китаю	Наслідки для світу
Сталого лідерства	Успіх у «зелених» технологіях, технологічний прорив	Тривале лідерство, формування стандартів	Високі стандарти, стимул для конкуренції
Регіоналізації	Фрагментація глобальних ринків, Китай – регіональний лідер	Фокус на Азії, зниження глобального впливу	Менше глобалізації, блокове протистояння
Технологічного застою	Обмеження доступу до критичних технологій	Уповільнення інновацій, залежність від імпорту	Стабілізація ролей, менше нових технологій
Екологічних викликів	Екологічні кризи, витрати на пом’якшення наслідків	Зменшення ресурсів для експансії	Зростання цін на ресурси, нестабільність

Перспективи економічної експансії Китаю у світовій економіці пов’язані з його здатністю адаптуватися до нових викликів – екологічних, технологічних та

демографічних. Від ефективності переходу до «зеленої» економіки, успіху у створенні власної технологічної бази, подолання демографічних перешкод, а також підтримання врівноважених відносин із міжнародною спільнотою залежить, чи зможе Китай зберегти та посилити свої позиції на глобальній арені.

Майбутнє не є передвизначеним: воно залежить від рішень, які прийматимуть лідери Китаю, реакції світової спільноти та здатності міжнародної системи врядування досягти балансу інтересів. Китай має усі передумови для подальшої економічної експансії, але її характер і глибина визначатимуться тим, як Пекін відповість на складний комплекс внутрішніх та зовнішніх викликів.

3.4. Економічний вплив Китаю на Україну: поточний стан і ключові аспекти

Економічна експансія Китаю протягом останніх двох десятиліть охопила практично всі регіони світу, включаючи пострадянський простір. Україна, яка розташована на перетині торговельних шляхів між Європою та Азією, не залишилася осторонь цих процесів. Хоча для Китаю українська економіка не є такою значною, як ринки країн ЄС чи Південно-Східної Азії, проте китайські інвестиції, торговельні контакти та інші форми економічної взаємодії поступово посилюються. Цей підпункт розглядає поточний стан економічної присутності Китаю в Україні, основні напрями співпраці, а також дає оцінку ключовим факторам, що визначають вплив Китаю на українську економіку.

Торгівля між Україною та Китаєм суттєво активізувалася починаючи з 2010-х років. Китай наразі є одним із найбільших торговельних партнерів України. За даними Міністерства економіки України, у 2021-2022 роках обсяг товарообігу з КНР перевищив \$30 млрд [104]. Китай є ключовим ринком збуту для української аграрної продукції, зокрема зернових культур (пшениця, кукурудза) та олійних (соняшникова олія), а також металопродукції. Зі свого боку, Китай постачає до України промислові товари, електроніку, машини та обладнання, текстиль, побутову техніку та інші споживчі товари.

Одним із ключових чинників розширення українсько-китайської торгівлі є зміна структури українського експорту. Якщо раніше Україна значною мірою орієнтувалася на ринки СНД, то через геополітичні та економічні чинники (зокрема, розрив із традиційними ринками Росії) відбувається переорієнтація на інші напрямки. Китай у цьому контексті стає привабливим партнером, здатним поглинути значні обсяги сировинної продукції [76, с. 253].

Водночас така структура торгівлі має свої ризики. Український експорт до Китаю переважно складається з товарів із низькою доданою вартістю (сировина), тоді як імпорт з Китаю – переважно товари з більшою доданою вартістю. Це створює асиметрію у торговельних відносинах і може обмежувати довгострокові можливості технологічного розвитку України.

Китайські інвестиції в Україну поки що залишаються порівняно невисокими, якщо порівнювати їх із обсягами китайських вкладів у країнах Африки, Латинської Америки чи Південно-Східної Азії. Проте, за останні роки спостерігається тенденція до зростання інтересу китайського бізнесу до українських інфраструктурних, аграрних та енергетичних проєктів. Однією з таких ініціатив є можлива участь китайських компаній у модернізації портової інфраструктури на Чорному морі, будівництві зернових терміналів та логістичних хабів [72, с. 261].

Україна потенційно може стати важливим елементом «Один пояс, один шлях» (BRI), надаючи Китаю сухопутні та морські коридори для транспортування товарів до ЄС. Проте реалізація таких проєктів стримується низкою чинників – нестабільним інвестиційним кліматом, недосконалістю правової системи, корупційними ризиками та військово-політичною нестабільністю, зокрема збройною агресією Росії проти України [85, с. 24].

Китайські фінансові інститути (наприклад, Експортно-імпортний банк Китаю, Китайський державний банк розвитку) можуть відігравати роль у фінансуванні великих інфраструктурних та промислових проєктів в Україні. Натомість наразі фінансова співпраця обмежена, оскільки китайські банки обережно ставляться до ризиків, пов'язаних з українським ринком, включаючи проблеми із забезпеченням гарантій та верховенством права [18, с. 14].

У сфері високих технологій та інновацій українсько-китайська співпраця поки що розвинена недостатньо (Таблиця 3.4). Хоча є приклади науково-технічного співробітництва в авіакосмічній сфері (наприклад, між «Антонов» та китайськими авіаційними корпораціями), а також у галузі ІТ, цей потенціал не реалізовано в повній мірі. Причинами є нестача інституційної підтримки, недостатній рівень захисту інтелектуальної власності та слабка інтеграція України до глобальних інноваційних мереж.

Таблиця 3.4

Співвідношення сировинних та промислових товарів у торгівлі між
Україною та КНР, 2022 р.

Категорія товарів	Експорт України до КНР (%)	Імпорт з КНР до України (%)
Сировинні	70%	5%
Напівфабрикати	20%	20%
Готова продукція	10%	75%

Сільське господарство України є однією з найперспективніших галузей для співпраці з Китаєм. Зростання населення КНР, зміна структури харчування та потреба у гарантуванні продовольчої безпеки підштовхує Пекін до пошуку стабільних постачальників зерна та олійних культур [63]. Україна, маючи родючі чорноземи та значні експортні потужності, може задовольнити цю потребу. Вже зараз Китай є одним із найбільших покупців української кукурудзи та соняшникової олії.

У перспективі співпраця в аграрній сфері може виходити за рамки простої торгівлі. Китайські компанії можуть інвестувати в українську аграрну інфраструктуру, переробні підприємства, логістичні ланцюги постачань, створюючи додану вартість на території України. Проте для цього необхідні гарантії захисту інвестицій, зниження регуляторних бар'єрів та покращення транспортної інфраструктури.

Важливим фактором економічного впливу Китаю на Україну є геополітичний контекст. Після 2014 року Україна переглянула вектори

зовнішньоекономічних пріоритетів, орієнтуючись здебільшого на ЄС і США. Водночас Київ намагається розширити коло партнерів, щоб диверсифікувати ризики та знайти нові джерела інвестицій. Китай, як друга за величиною економіка світу, здатний стати альтернативою та забезпечити доступ до великого ринку збуту.

Однак політичний аспект є важливим. Китай традиційно дотримується принципу невтручання у внутрішні справи інших країн, але водночас уважно стежить за політикою своїх партнерів стосовно чутливих питань (наприклад, позиції щодо Тайваню чи дотримання політики «єдиного Китаю»). Україна намагається зберегти баланс між розвитком відносин із Китаєм та стратегічним партнерством зі США та ЄС. Певним чинником невизначеності є і вплив російсько-української війни на формування китайських пріоритетів [46, с. 2].

Незважаючи на перспективи, існує ряд обмежень. По-перше, інвестиційний клімат України досі залишається складним для китайських компаній через корупцію, складнощі з реєстрацією бізнесу, податковою системою, судовою системою та правами власності. По-друге, економіка України все ще перебуває у стані трансформації, залежна від зовнішніх ринків сировини, фінансової підтримки та безпеки. Китай, зі свого боку, прагне стабільності та передбачуваності, яких в Україні поки недостатньо. По-третє, технологічний розрив між двома країнами зумовлює асиметрію у структурі торгівлі. По-четверте, українські компанії недосконало інтегровані у глобальні виробничі ланцюги, де Китай займає ключові позиції.

Економічний вплив Китаю на Україну залишається відносно обмеженим, але має тенденцію до зростання. Китай є важливим торговельним партнером, особливо у сфері аграрного експорту, та потенційним інвестором в інфраструктурні та промислові проєкти. Водночас асиметрія у структурі торгівлі та інституційні перешкоди не дозволяють повною мірою використати потенціал співпраці. Довгострокові перспективи залежатимуть від спроможності України покращувати інвестиційний клімат, підвищувати технологічний рівень економіки та ефективно інтегруватися у глобальні ланцюги вартості, користуючись можливостями, що їх надає економічна експансія Китаю.

3.5. Перспективи співпраці України з Китаєм у контексті економічної експансії

Перспективи співпраці України з Китаєм у контексті економічної експансії КНР є багатовимірними та залежать від здатності української економіки ефективно використовувати можливості, що виникають у процесі трансформації глобальної економіки. З одного боку, Китай може стати джерелом інвестицій, технологій, фінансування інфраструктурних проєктів, а також ключовим ринком збуту для української сільськогосподарської та металургійної продукції. З іншого боку, обмеження та виклики – від структури торгівлі до інституційних проблем – можуть стримувати розвиток цих відносин. Цей підпункт розглядає потенційні сценарії розвитку співпраці, а також стратегічні кроки, які Україна може зробити для максимізації вигод та мінімізації ризиків.

Один із ключових векторів співпраці з Китаєм – інтеграція України у BRI. Географічне розташування України дозволяє їй стати логістичним хабом між Китаєм та ЄС. Потенційно це дає змогу привабити інвестиції у розвиток портів на Чорному морі, модернізацію залізничної та дорожньої інфраструктури, створення індустріальних парків та логістичних центрів [29, с. 20]. Якщо Україна покращить інфраструктуру та забезпечить прозорі умови для інвесторів, вона зможе перетворитися з простого постачальника сировини на активного учасника глобальних ланцюгів вартості.

Проте інтеграція в BRI вимагає обережності. Україна має уникати надмірної боргової залежності, навчаючись на досвіді інших країн, що стикнулися з проблемами у стосунках із КНР. Для цього слід запроваджувати чіткі критерії відбору проєктів, незалежний аудит, прозорі тендерні процедури та ефективні механізми вирішення спорів.

Щоб отримати більші вигоди від співпраці з Китаєм, Україна повинна диверсифікувати свій експорт. Нині переважна частина експорту – це сировина й напівфабрикати. Перспективний шлях – розвивати переробні галузі агросектору, створювати продукти з вищою доданою вартістю (наприклад, олійно-жирові

комбінати, переробка зернових у борошно, комбікорми та інші продукти). Також варто розвивати харчову промисловість, яка могла б постачати на китайський ринок високоякісні продукти харчування з урахуванням норм безпеки та екологічності [24, с. 26].

Інший напрям – розвиток машинобудування, ІТ, аеро- та суднобудівної галузей, де Україна історично мала певний науково-технічний потенціал. Для цього потрібні інституційні реформи, інвестиції у дослідження і розробки, а також залучення китайських партнерів до спільних інноваційних проєктів. Співпраця у сфері R&D, обмін досвідом у технологіях та спільні стартап-інкубатори дозволять Україні підвищити технологічний рівень економіки та зміцнити свої позиції у переговорах з китайськими компаніями.

Україна може розширити співпрацю з китайськими фінансовими інституціями. Розвиток відносин з АБЦ, НБР БРІКС, а також з Експортно-імпортним банком Китаю може надати додаткові ресурси для інфраструктурних проєктів [105, с. 112]. Однак для цього необхідно зміцнити верховенство права, покращити корпоративне управління, запобігати корупції та забезпечити передбачуваність регуляторної політики. Ці кроки допоможуть знизити інвестиційні ризики та привабити не лише китайський, а й глобальний капітал.

Варто зазначити, що зростання китайських інвестицій без покращення інституційних умов може призвести до появи монопольних залежностей і непрозорих оборудок. Тому Україна має ставити жорсткіші вимоги до якості інвестиційних проєктів, залучати міжнародних аудиторів і гарантувати конкурентні умови для всіх іноземних інвесторів.

Перспективним напрямом є розбудова центрів технологічної співпраці. Українські ІТ-фахівці вже сьогодні працюють на глобальних ринках, а співпраця з китайськими технологічними гігантами (Huawei, ZTE, Tencent, Alibaba) може дати поштовх для створення R&D-центрів в Україні [101, с. 30]. Це дозволить перейти від простого обміну сировиною до партнерства у сферах штучного інтелекту, кібербезпеки, фінтеху та «розумних» інфраструктурних систем.

Україні слід підтримувати запуск технологічних кластерів, інкубаторів стартапів, обмін студентами та науковцями, а також розвивати програми академічної мобільності та спільних досліджень з китайськими університетами. З метою захисту інтелектуальної власності та забезпечення чесних умов конкуренції слід посилити відповідне законодавство та механізми його реалізації.

У контексті глобальної боротьби з кліматичними змінами Україна могла б співпрацювати з Китаєм у сфері «зеленої» енергетики, відновлюваних джерел енергії, енергоефективності та екологічних технологій. Китай є світовим лідером у виробництві сонячних панелей та вітрових турбін, і їх запровадження в українську енергосистему дозволить зменшити залежність від імпорту енергоносіїв та покращити екологічний баланс [65, с. 51].

Китайські інвестиції у модернізацію української енергетичної інфраструктури, водночас, слід супроводжувати відповідними екологічними стандартами та перевіркою впливу на довкілля. Це підвищить якість інфраструктурних проєктів і покращить довгострокову стійкість співпраці.

Україна перебуває у складному геополітичному середовищі. Співпраця з Китаєм має відбуватися без підриву стратегічних відносин із ЄС, США та іншими партнерами. Китайська економічна експансія не повинна розглядатися як альтернатива євроінтеграційному курсу, а скоріше як його доповнення, що дозволяє Україні диверсифікувати зовнішньоекономічні зв'язки та зменшувати вразливість до зовнішніх шоків.

Одним із можливих рішень є створення платформ тристороннього або багатостороннього діалогу – наприклад, ініціювання зустрічей у форматі «Україна–Китай–ЄС» чи «Україна–Китай–G7» з метою координувати інфраструктурні проєкти, узгоджувати стандарти якості та екології, а також вирішувати торговельні спори [31, с. 344].

Для ефективного використання можливостей, що виникають від економічної експансії Китаю, Україні необхідно сформувати чітку стратегію (Таблиця 3.5). Вона може включати:

- Інституційні реформи: посилення правової системи, антикорупційні заходи, прозорі механізми захисту інвестицій.
- Галузеві пріоритети: визначення секторів, де співпраця з Китаєм може дати максимальний ефект (агросектор, машинобудування, ІТ, «зелена» енергетика).
- Науково-технічні проєкти: стимулювання спільних досліджень, технологічного трансферу, навчальних програм.
- Експортна стратегія: підтримка експортерів, пошук нових ніш на китайському ринку, розробка брендингу української продукції та підвищення її якості [68, с. 45].

Таблиця 3.5

Оцінка потенційних ринків для українських товарів у Китаї

Сектор	Попит у КНР (тенденція)	Конкурентоспроможність України (оцінка)	Необхідні умови для виходу на китайський ринок
Аграрний	Зростає	Висока для сировини	Сертифікація, стабільні поставки
Металургія	Стабільний	Середня	Поліпшення якості, зниження витрат
Машино-будування	Зростає в секторах високих технологій	Низька (нині)	Інвестиції в R&D, технологічні партнерства
ІТ та інновації	Швидко зростає	Потенційно середня/висока	Освітні програми, інноваційні кластери
Органічні продукти харчування	Повільно зростає	Середня	Сертифікація, брендинг, маркетинг

Такий комплексний підхід дозволить забезпечити сталість та збалансованість співпраці, мінімізувати ризики боргової залежності та політичного тиску.

Сценарії майбутнього співробітництва можуть варіюватися від поміркованого зростання торгівлі до масштабної інтеграції у BRI та створення

індустріальних парків. Якщо Україна проведе реформи, забезпечить конкурентний інвестиційний клімат і продемонструє здатність до інновацій, вона може залучити китайські компанії до виробництва високотехнологічної продукції та спільних R&D-проектів, підвищивши рівень своєї економіки.

Якщо ж реформи будуть половинчастими, а інституційні проблеми нездоланими, співпраця обмежиться експортом сировини та імпортом готових товарів із Китаю. Такий варіант не принесе стійкого економічного зростання і може посилити залежність від зовнішніх факторів.

Перспективи співпраці України з Китаєм у контексті економічної експансії КНР визначатимуться здатністю України реформувати власну економіку, інституції та інноваційну систему. Китай пропонує великі можливості – доступ до величезного ринку, інвестиції в інфраструктуру, технологічний трансфер та розвиток «зелених» секторів. Водночас необхідно забезпечити прозорі та збалансовані умови, захист економічного суверенітету та дотримання міжнародних стандартів. Лише так Україна зможе перетворити економічну експансію Китаю на позитивний імпульс для власного розвитку та посилення позицій у глобальному економічному просторі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Третій розділ дослідження був присвячений аналізу проблем, обмежень та перспектив економічної експансії Китаю у світлі нових глобальних викликів. Зосередження уваги на внутрішніх (демографічні проблеми, структурні дисбаланси, екологічні ризики) та зовнішніх факторах (торговельні війни, технологічні обмеження, геополітична напруга) дало змогу краще зрозуміти складність забезпечення сталого лідерства КНР.

Світова спільнота реагує на посилення Китаю неоднозначно: одні країни бачать у ньому перспективного інвестора та торговельного партнера, інші – потенційну загрозу економічному суверенітету. Ця амбівалентність породжує конкурентні альянси та альтернативні ініціативи, покликані урівноважити вплив

КНР, США, ЄС, Японія та інші розвинені країни формують стратегії стримування або співпраці, адаптуючись до динамічних умов глобальної економіки.

Важливим елементом стала оцінка перспектив, пов'язаних із технологічними проривами, переходом до «зеленої» економіки та постіндустріальними змінами. Чи зможе Китай залишитись лідером у світі швидких інновацій та водночас розв'язати екологічні проблеми й подолати демографічні виклики? Відповідь на це питання залежатиме від гнучкості його економічної політики, здатності модернізувати фінансові інститути, підвищувати інституційну прозорість та забезпечувати якісне зростання.

Особливу увагу у третьому розділі було приділено впливу економічної експансії КНР на Україну. Незважаючи на існуючі можливості інфраструктурного та торговельного співробітництва, перспективи значною мірою залежать від внутрішніх реформ, покращення інвестиційного клімату та розвитку інноваційних секторів. Україна може використати економічну могутність Китаю на власну користь, проте це вимагає чіткої стратегії, зваженого підходу й урахування глобальних економічних трендів.

Таким чином, третій розділ узагальнює, що економічна експансія КНР не є незмінним і безперешкодним процесом. Навпаки, вона формується під впливом складних внутрішніх та зовнішніх чинників, а її сталий розвиток залежатиме від уміння Китаю та інших держав адаптуватися до змін глобального середовища та нових викликів світової економіки.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження комплексно висвітлює феномен економічної експансії Китаю та його вплив на сучасну світову економіку. Було встановлено, що економічна експансія КНР виходить далеко за межі простої торгівлі та охоплює широке коло економічних інструментів: інвестиційну політику, розвиток фінансових інституцій, участь у міжнародних організаціях, інноваційні стратегії, формування глобальних ланцюгів вартості, інфраструктурні ініціативи на кшталт «Один пояс, один шлях». Китайська економічна модель, що поєднує ринкові та планові начала, державний контроль над ключовими секторами та стимулювання приватної ініціативи, виявилася ефективною для нарощування національного економічного потенціалу, залучення інвестицій, розвитку власних промислових кластерів, підвищення інноваційного рівня та технологічної незалежності.

У ході дослідження було з'ясовано, що китайська економічна експансія стала одним із центральних чинників формування нової конфігурації світогосподарських процесів. Китай суттєво вплинув на структуру та напрямки міжнародної торгівлі, розподіл ролей у глобальних ланцюгах постачань, трансформацію міжнародних фінансових інституцій, появу альтернативних банків розвитку. Ініціатива BRI змінила логістику міжнародної торгівлі, створивши умови для нових інфраструктурних проєктів та транспортних коридорів. Участь КНР у МВФ, СОТ, АБП, НБР БРІКС та РСЕР посилює його можливості впливати на глобальні правила гри.

Водночас було встановлено, що глобальне посилення Китаю супроводжувалося суперечливою реакцією з боку інших гравців світової економіки. США, ЄС, Японія та інші розвинені країни намагалися адаптувати свої стратегії, запроваджуючи торговельні обмеження, посилюючи інноваційні та технологічні програми, формуючи регіональні блоки, пропонуючи альтернативні ініціативи інфраструктурного фінансування. Країни, що розвиваються, оцінювали

китайську експансію як джерело ресурсів, інвестицій, нових ринків, але також остерігалися боргових пасток, недостатньої прозорості й залежності від КНР.

Дослідження показало, що економічна експансія Китаю мала низку обмежувальних чинників. Внутрішні проблеми – такі як структурні дисбаланси, демографічні виклики, потреба в екологічній модернізації – могли стримувати темпи економічного зростання та доступність ресурсів для зовнішньої експансії. Технологічна конкуренція з розвиненими державами, обмеження доступу до критично важливих технологій, геополітичні конфлікти, загострення боротьби за стратегічні ресурси також визначали складність і неоднозначність майбутнього китайського економічного лідерства.

Для зарубіжних країн було рекомендовано здійснювати диверсифікацію економічних зв'язків, уникати надмірної залежності від Китаю, стимулювати інновації, покращувати якість інституційного середовища, регулювати залучення іноземних інвестицій через прозорі механізми аудиту, впроваджувати міжнародні стандарти відповідальності бізнесу. Важливим напрямом адаптації стало кооперування у міжнародних організаціях, спільне відстоювання прозорих правил світової торгівлі, впровадження високих екологічних і соціальних стандартів, розвиток людського капіталу та науково-дослідної бази для конкуренції у високотехнологічних сферах.

Стосовно України було встановлено, що економічна експансія Китаю відкриває низку можливостей. Китай може виступати як вагомий імпортер української аграрної продукції, потенційний інвестор у інфраструктуру, технологічний партнер у перспективних секторах. Водночас існували ризики, пов'язані з сировинною орієнтацією експорту, непрозорістю інвестиційних проєктів, можливістю боргових пасток та конкуренцією з боку китайських виробників. З метою використання переваг та мінімізації недоліків Україні було рекомендовано формувати довгострокову стратегію співпраці з Китаєм, покращувати інвестиційний клімат через інституційні реформи, забезпечувати прозорість тендерів, залучати міжнародних аудиторів для оцінки інфраструктурних проєктів, розвивати «зелену» енергетику, підвищувати

технологічний рівень економіки, інвестувати в освіту, науку, ІТ-сектор, машинобудування, переробну промисловість та налагоджувати виробництво товарів із вищою доданою вартістю.

З огляду на все вищевикладене, можна стверджувати, що економічна експансія Китаю залишатиметься одним із ключових факторів формування глобального економічного ландшафту у найближчому майбутньому. Її вплив не можна звести до простих категорій «вигоди» або «загрози», адже явище є багатовимірним, складним і мінливим під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Успішна адаптація до посилення КНР вимагатиме від держав гнучкості, прозорості, здатності до реформ та інновацій. Україна, як і інші країни, зможе ефективно використати можливості, які створює економічна експансія Китаю, лише забезпечивши послідовну модернізацію власної економіки, зміцнення інституцій, технологічну незалежність та відповідальну зовнішньоекономічну політику.

У такий спосіб результати проведеного дослідження можуть бути використані для підготовки практичних рекомендацій урядовим структурам, бізнес-асоціаціям, міжнародним організаціям, освітнім та науково-дослідним інституціям. Отримані висновки дозволяють краще орієнтуватися у складних глобальних реаліях, прогнозувати майбутній розвиток міжнародних економічних відносин, визначати стратегічні пріоритети національного економічного розвитку і знаходити оптимальні шляхи взаємодії з Китаєм як ключовим гравцем світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abell P. et al., Institutions, Institutional Change and Economic Performance / *The British Journal of Sociology*. 2020. Vol. 43, no. 2. P. 299. URL: <https://doi.org/10.2307/591470>
2. Alum R. A., Drucker P. F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. *Public Productivity Review*. 1986. Vol. 10, no. 1. P. 105. URL: <https://doi.org/10.2307/3380320>
3. Anderson, K. (2020). Globalization and Changes in the Structure of Production. *International Economics*, No. 4, p. 115. DOI: 10.20870/IVES-TR.2024.8047
4. Antunes J. B. M. Comércio global como agente de crescimento da economia mundial. *Revista Científica Multidisciplinar Núcleo do Conhecimento*. 2022. P. 47–53. URL: <https://doi.org/10.32749/nucleodoconhecimento.com.br/administracao/comercio-global>
5. Auer R., Cornelli G., Frost J. Rise of the Central Bank Digital Currencies: Drivers, Approaches and Technologies. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3724070>
6. B. Los, M. Timmer, Gaaitzen J. de Vries. How Global are Global Value Chains? A New Approach to Measure International Fragmentation. *Journal of Regional Science*, 2015, №1. URL: <https://doi.org/10.1111/jors.12121>.
7. Białowas T. Perspektywy wzrostu handlu międzynarodowego. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia*. 2015. Vol. 49, no. 2. P. 51. DOI: 10.17951/h.2015.49.2.51
8. Boni F. The China-Pakistan axis: Asia's new geopolitics. *Commonwealth & Comparative Politics*. 2016. Vol. 54, no. 4. P. 573–574. URL: <https://doi.org/10.1080/14662043.2016.1232900>
9. Bown C. P. The US–China trade war and phase one agreement. *SSRN Electronic Journal*. 2021. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3810026>

10. Brautigam D. A critical look at Chinese ‘debt-trap diplomacy’: the rise of a meme. *Area Development and Policy*. 2019. Vol. 5, no. 1. P. 1–14. URL: <https://doi.org/10.1080/23792949.2019.1689828>
11. Brewster D. The MSRI and the Evolving Naval Balance in the Indian Ocean. *China’s Maritime Silk Road Initiative and South Asia*. Singapore, 2017. P. 55–79. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-10-5239-2_3
12. Building bridges: China's growing role as infrastructure financier for Africa / ed. by B. William, C. Chuan. Washington, DC : World Bank, 2008. 143 p.
13. Cai F. Demographic transition, demographic dividend, and Lewis turning point in China. *China Economic Journal*. 2010. Vol. 3, no. 2. P. 107–119. URL: <https://doi.org/10.1080/17538963.2010.511899>
14. Chamú nicanor f., marín leyva r. A. El crecimiento del comercio internacional a partir de las concepciones de paul krugman. *Inceptum*. 2019. Vol. 14, no. 27. P. 15–26. URL: <https://doi.org/10.33110/inceptum14.27.1902>
15. Chen J., Liu Y., Liu W. Investment facilitation and China's outward foreign direct investment along the belt and road. *China Economic Review*. 2020. Vol. 61. P. 101458. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2020.101458>
16. Chen W., Dollar D., Tang H. Why Is China Investing in Africa? Evidence from the Firm Level. Published by Oxford University Press on behalf of the World Bank, 2018. URL: <https://doi.org/10.1596/33529>
17. Chenery H., Syrquin M. A Comparative Analysis of Industrial Growth. *Economic Growth and Resources*. London, 1980. P. 223–257. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-04063-6_11
18. Chestnut Greitens S. China’s Response to War in Ukraine. *Asian Survey*. 2022. P. 1–31. URL: <https://doi.org/10.1525/as.2022.1807273>
19. Chin G. T. The BRICS-led Development Bank: Purpose and Politics beyond the G20. *Global Policy*. 2014. Vol. 5, no. 3. P. 366–373. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12167>

20. Chinese Investment in Latin America: Sectoral Complementarity and the Impact of China's Rebalancing / D. Ding et al. *IMF Working Papers*. 2021. Vol. 2021, no. 160. P. 1. URL: <https://doi.org/10.5089/9781513573342.001>
21. Costa C. The Emperor's New Road: China and The Project of The Century. *Daxiyangguo - revista portuguesa de estudos asiáticos / portuguese journal of asian studies*. 2021. No. 26. P. 151–158. URL: <https://doi.org/10.33167/1645-4677.daxiyangguo2021.26/pp.151-158>
22. d'Hooghe I. China's Public Diplomacy Goes Political. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2021. Vol. 16, no. 2-3. P. 299–322. URL: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10067>
23. Dale Walton C. The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State. *Comparative Strategy*. 2020. Vol. 39, no. 5. P. 505–506. URL: <https://doi.org/10.1080/01495933.2020.1803714>
24. Davydova I. O., Artyomova A. V., Uvarova I. S. Ukrainian-Chinese Economic Relations in the Context of EU-China Relations: Perspectives on Post-War Development. *Statistics of Ukraine*. 2023. Vol. 101, no. 2. P. 21–30. URL: [https://doi.org/10.31767/su.2\(101\)2023.02.03](https://doi.org/10.31767/su.2(101)2023.02.03)
25. Dong G., Kokko A., Zhou H. Innovation and export performance of emerging market enterprises: The roles of state and foreign ownership in China. *International Business Review*. 2022. P. 102025. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2022.102025>
26. Dreher A., Fuchs A., Parks B. et al. Aid, China, and Growth: Evidence from a New Global Development Finance Dataset. et al. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2021. Vol. 13, no. 2. P. 135–174. URL: <https://doi.org/10.1257/pol.20180631>
27. Drysdale P., Armstrong S. RCEP: a strategic opportunity for multilateralism. *China Economic Journal*. 2021. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/17538963.2021.1937092>
28. Dunning J. Explaining international production. London : Unwin Hyman, 1988. 378 p.

29. Emilian Kavalski. China's Belt and Road Initiative in Central and Eastern Europe. *Asian International Studies Review*. 2018. Vol. 19, no. 2. P. 13–31. URL: <https://doi.org/10.16934/isr.19.2.201812.13>
30. Evans Tetteh. China's Engagement and Africa Beyond Aid. *PanAfrican Journal of Governance and Development (PJGD)*. 2021. Vol. 2, no. 2. P. 3–30. URL: <https://doi.org/10.46404/panjogov.v2i2.3239>
31. Feás E., Steinberg F. The EU–China Geo-Economic Equilibrium in a World of Uncertainty. *The Palgrave Handbook of Globalization with Chinese Characteristics*. Singapore, 2023. P. 337–351. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-19-6700-9_20
32. Gangte L. The Debt-Trap Diplomacy Revisited. *Artha Journal of Social Sciences*. 2020. Vol. 19, no. 2. P. 53–66. URL: <https://doi.org/10.12724/ajss.53.4>
33. Garcia-Herrero A., Xu J. Countries' Perceptions of China's Belt and Road Initiative: A Big Data Analysis. Bruegel Working Paper, 2019. 90 c. DOI: 10.2139/ssrn.3430318.
34. Gereffi, G., The organization of buyer-driven global commodity chains: How US retailers shape overseas production networks // In: *Commodity Chains and Global Capitalism*. Praeger, Westport: Santa Barbara, CA, USA, 1994. P. 95–122.
35. Ghiasy R. The Belt and Road Initiative in South Asia. *Global Perspectives on China's Belt and Road Initiative*. 2021. P. 265–290. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1dc9k7j.14>
36. Godement F. Conclusion: China's Belt and Road Initiative – imagination and reality. *The Belt and Road Initiative and Global Governance*. 2020. P. 258–262. URL: <https://doi.org/10.4337/9781789906226.00019>
37. Golley J. The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa. *Economic Record*. 2011. Vol. 87, no. 278. P. 501–502. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.2011.00753.x>
38. Groten D. China's Approach to Regional Free Trade Frameworks in the Asia Pacific: RCEP as a Prime Example of Economic Diplomacy?. *Sicherheit & Frieden*. 2017. Vol. 35, no. 3. P. 42–47. URL: <https://doi.org/10.5771/0175-274x-2017-3-42>

39. Habich-Sobiegalia S. How Do Central Control Mechanisms Impact Local Water Governance in China? The Case of Yunnan Province. *The China Quarterly*. 2018. Vol. 234. P. 444–462. URL: <https://doi.org/10.1017/s0305741018000450>
40. Hall I. Contest for the Indo–Pacific: why China won’t map the future. *Asian Studies Review*. 2020. Vol. 44, no. 4. P. 729–730. URL: <https://doi.org/10.1080/10357823.2020.1758362>
41. Hameiri S., Jones L. China challenges global governance? Chinese international development finance and the AIIB. *International Affairs*. 2018. Vol. 94, no. 3. P. 573–593. URL: <https://doi.org/10.1093/ia/iyy026>
42. Hassan, M., Khan, S. *Economic Growth and Capital Flows in Emerging Markets: Empirical Evidence from Asia // MPRA Paper*. 2023. №119958. URL: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/119958/1/MPRA_paper_119958.pdf
43. Hillman J. The Emperor’s New Road: China and the Project of the Century. – New Haven: Yale University Press, 2020. – 55 c
44. Holz C. A. Book review: The People’s Money: How China Is Building a Global Currency. *China Information*. 2017. Vol. 31, no. 2. P. 261–262. URL: <https://doi.org/10.1177/0920203x17715610f>
45. Hopewell K. Clash of Powers: US-China Rivalry in Global Trade Governance. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3731062>
46. Horn, S., Reinhart, C. M., Trebesch, C. *China’s Overseas Lending and the War in Ukraine // VOXEU CEPR Policy Portal*. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/chinas-overseas-lending-and-war-ukraine>
47. Hu A., Li C., Thornton J. L. China In 2020: A New Type of Superpower. Brookings Institution Press, 2011.
48. Hurley J., Morris S., Portelance G. Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*. 2019. Vol. 3, no. 1. P. 139. URL: <https://doi.org/10.24294/jipd.v3i1.1123>
49. IMF. Annual Report on Exchange Arrangements and Exchange Restrictions 2022. Washington: IMF, 2022. C. 7.

50. International Trade and the New Global Economy / ed. by E. D. Mansfield. Edward Elgar Publishing, 2015. URL: <https://doi.org/10.4337/9781784716110>
51. Investing in sustainable recovery. *World Investment Report 2021*. 2021. P. 157–204. URL: <https://doi.org/10.18356/9789210054638c009>
52. Irwin A., Gallagher K. P. Chinese Mining in Latin America. *The Journal of Environment & Development*. 2013. Vol. 22, no. 2. P. 207–234. URL: <https://doi.org/10.1177/1070496513489983>
53. K. A. Grépin et al., China's role as a global health donor in Africa: what can we learn from studying under reported resource flows? / *Globalization and Health*. 2014. Vol. 10, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12992-014-0084-6>
54. Kelly A. B., Peluso N. L. Frontiers of Commodification: State Lands and Their Formalization. *Society & Natural Resources*. 2015. Vol. 28, no. 5. P. 473–495. URL: <https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1014602>
55. Keynes J. N., Ricardo D., Gonner E. C. K. Principles of Political Economy and Taxation. *The Economic Journal*. 1891. Vol. 1, no. 4. P. 769. URL: <https://doi.org/10.2307/2956087>
56. Khan A. B., A Glimpse of China-African Union Economic Relations during 21st Century. *Journal of Development and Social Sciences*. 2024. Vol. 5, no. III. URL: [https://doi.org/10.47205/jdss.2024\(5-iii\)18](https://doi.org/10.47205/jdss.2024(5-iii)18)
57. Kukeyeva F., Dyussebayev D. Belt and Road Initiative for Kazakhstan: Opportunities and Risks. *Silk Road to Belt Road*. Singapore, 2018. P. 293–305. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-13-2998-2_17
58. Lau L. J. The China–US Trade War and Future Economic Relations. *China and the World*. 2019. Vol. 02, no. 02. P. 1950012. URL: <https://doi.org/10.1142/s2591729319500123>
59. Lee K. Assessing China's Economic Catch-up in a Comparative Perspective. *China's Technological Leapfrogging and Economic Catch-up*. 2021. P. 113–135. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192847560.003.0005>

60. Lin J. Y., Monga C. Reaping the Dividends of Globalization: A Winning Road Map. *Beating the Odds*. 2019. P. 254–309. URL: <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691192338.003.0008>
61. Liu M.-C., Wu P.-K., Wu C.-H. China's foreign policy under Xi – reappraisal of China's partnership diplomacy. *Chinese Politics and Foreign Policy under Xi Jinping*. 2020. P. 191–211. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003041481-13>.
62. Liu Y., Chen X., Tian Y. Modelling the Impact of RCEP Agreement on the Economic and Trade Environment of Beijing. *Discrete Dynamics in Nature and Society*. 2022. Vol. 2022. P. 1–7. URL: <https://doi.org/10.1155/2022/9237940>
63. Malyarenko T. China's Belt and Road Initiative in the Contested Eastern Neighborhood: A Case Study of Ukraine. *Lex Portus*. 2021. Vol. 7, no. 2. URL: <https://doi.org/10.26886/2524-101x.7.2.2021.3>
64. Manzoor A. Chinese FDI Activity in Europe. *Advances in Finance, Accounting, and Economics*. 2017. P. 285–301. URL: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-2361-1.ch014>
65. Mathews J. A. China's Green Shift, Global Green Shift: When Ceres Meets Gaia. Anthem Press, 2017. C. 44. DOI: 10.3390/su10093106
66. Mbaye L. M., Okara A., Tani M. Labour Mobility and Innovation in Africa. *Journal of African Economies*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1093/jae/ejad020>
67. Miah M. K. China's Influence on Global Development Finance: Disrupting Traditional Institutions. *Journal of Governance, Security & Development*. 2024. Vol. 5, no. 1. P. 1–26. URL: <https://doi.org/10.52823/jtoh8263>
68. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Strategy of Exports and Cooperation with East Asia. Kyiv: MFA, 2022. C. 45. URL: <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/bilateral-cooperation/asia-and-oceania-countries>
69. Morris, S., Parks, B., Gardner, A. *Chinese and World Bank Lending Terms: A Systematic Comparison* // Center for Global Development. 2020. URL: <https://www.cgdev.org/publication/chinese-and-world-bank-lending-terms-systematic-comparison>

70. Naughton B. J. Chinese Economy: Adaptation and Growth. MIT Press, 2018. 608 p.
71. Obstfeld Krugman &. Obstfeld. Exam Prep for International Economics: Theory and Policy by Krugman & Obstfeld, 7th Ed. MznLnx, 2009.
72. Pavličević D. A Power Shift Underway in Europe? China's Relationship with Central and Eastern Europe Under the Belt and Road Initiative. *Mapping China's 'One Belt One Road' Initiative*. Cham, 2018. P. 249–278. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-92201-0_10
73. Pettis M. Avoiding the fall: China's economic restructuring. Washington, D.C : Carnegie Endowment for International Peace, 2013. 159 p.
74. Porter M. Competitive Advantage of Nations. *Competitive Intelligence Review*. 1990. Vol. 1, no. 1. P. 14. URL: <https://doi.org/10.1002/cir.3880010112>
75. Puślecki Z. W. The Foreign Trade And Economic Cooperation In Intensive And Effective Economic Growth Of China. *Archives of Business Research*. 2018. Vol. 6, no. 1. DOI:10.14738/abr.61.4112
76. Radchenko Y., Zaverbnyj A. Specific features of trade wars in a globalized environment: problematic aspects for Ukraine. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2024. Vol. 2024, no. 1. P. 250–258. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.250>
77. Rashid, A., Jehan, Z., Khan, M., Saeed, M. *The Influence of Capital Flow Bonanzas on Real and Financial Sectors: A Comparative Study of South Asia and China // Journal for Economic Forecasting*. – 2019. – Vol. 0, No. 4. – P. 124–147.
78. Rolland N. China's Eurasian Century? Political and Strategic Implications of the Belt and Road Initiative. Washington: NBR, 2017. 40 c. DOI: 10.1017/S0305741018000693
79. Romer P. M. The Origins of Endogenous Growth. *Journal of Economic Perspectives*. 1994. Vol. 8, no. 1. P. 3–22. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.8.1.3>
80. S. A. Javed et al, The 'Dual Circulation' development model of China: Background and insights /. *Rajagiri Management Journal*. 2021. Ahead-of-print, ahead-of-print. URL: <https://doi.org/10.1108/ramj-03-2021-0016>

81. Sachs J. The Age of Sustainable Development. – Columbia University Press, 2015. – C. 114. URL: <https://doi.org/10.7312/sach17314-001>
82. Saha S. The climate risks of China's Belt and Road Initiative. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2020. Vol. 76, no. 5. P. 249–255. URL: <https://doi.org/10.1080/00963402.2020.1806584>
83. Sampson M. The evolution of China's regional trade agreements: power dynamics and the future of the Asia-Pacific. *The Pacific Review*. 2019. P. 1–31. URL: <https://doi.org/10.1080/09512748.2019.1660397>
84. Shahzad S. China Pakistan Economic Corridor: An Economic Gateway. *Biological and Clinical Sciences Research Journal*. 2022. Vol. 2022, no. 1. URL: <https://doi.org/10.54112/bcsrj.v2022i1.124>
85. Sharma A, & Bhat P., China in Eurasia: Revisiting BRI amidst the Russia-Ukraine Crisis. *The Institute for Security and Development Policy*. 2023. P. 1-37. URL: <https://www.isdp.eu/publication/china-in-eurasia-revisiting-bri-amidst-the-russia-ukraine-crisis/>
86. Shixue J. Revisiting China's Investment in Latin America. *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2016. Vol. 02, no. 04. P. 507–527. URL: <https://doi.org/10.1142/s2377740016500263>
87. Shixue J. Revisiting China's Investment in Latin America. *China Quarterly of International Strategic Studies*. 2016. Vol. 02, no. 04. P. 507–527. URL: <https://doi.org/10.1142/s2377740016500263>
88. Siddiqui K. Trade liberalisation and economic development in the developing countries. *The Companion to Development Studies*. 4th ed. London, 2024. P. 337–341. DOI: 10.4324/9780429282348-68
89. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. Penguin Books, Limited, 2017
90. Szczepanski B. Global Political Economy and Political Economy Components. *International Journal of Tax Economics and Management*. 2019. P. 50–60. URL: <https://doi.org/10.35935/tax/25.6050>

91. The Evolution of Chinese Environmental Regulation and its Green Innovation Effects: A Review and Prospect / Y. Liu et al. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2024. Vol. 14, no. 1. URL: <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v14-i1/20531>
92. Vlatka Bilas. World Trade Organization and Regional Economic Integrations: Together in Future or Not? // *International Studies / Libertas International University*, vol. 18(1-2), pages 49-64
93. Vogel E. F. *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Harvard University Press, 2011. 926 p.
94. Williams B. K., Comparing China-US Situation in Industrial Technology Innovation. *China–US Science and Technology Competitiveness Assessment Report (2020)*. 2021. P. 151–184. URL: https://doi.org/10.1142/9789811232176_0006
95. World Bank Group. *Belt and Road Economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors*. Washington: World Bank, 2019. 12 c. DOI: 10.1596/978-1-4648-1392-4.
96. Wu X. Predicting Development Prospects Based on the Current Situation of the Sino-US Trade War. *BCP Business & Management*. 2022. Vol. 35. P. 364–369. URL: <https://doi.org/10.54691/bcpbm.v35i.3319>
97. Wu Y., Guo X., Marinova D. Productivity, Innovation and China's Economic Growth. *China's New Sources of Economic Growth: Vol. 2*. 2017. P. 213–227. URL: <https://doi.org/10.22459/cnseg.07.2017.09>
98. Wübbeke, J., Meissner, M., Zenglein, M., Ives, J., Conrad, B. *Made in China 2025*. – MERICS Report. 2016. 105 p. URL: <https://merics.org/en/report/made-china-2025>
99. Yao S. China's Economic Evolution: From WTO Accession to Global Leadership. *Pacific International Journal*. 2024. Vol. 7, no. 1. P. 67–72. URL: <https://doi.org/10.55014/pij.v7i1.521>
100. Yong Wang. Industrial Dynamics, International Trade and Economic Growth // *China Economic Journal*. 2018. №1. C. 48. DOI: 10.13821/J.CNKI.CEQ.2018.01.13.

101. Yu J., Lu H. Research on Sino-Ukrainian Scientific and Technological Cooperation. *SHS Web of Conferences*. 2024. Vol. 190. P. 03020. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419003020>
102. Zeng J. Narrating China's belt and road initiative. *Global Policy*. 2019. Vol. 10, no. 2. P. 207–216. URL: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12662>
103. Zhang X. Multitasking and Network-building: China's Party Diplomacy in Latin America. *Ibero-América Studies*. 2024. Vol. 8, no. 2. P. 43–53. URL: <https://doi.org/10.55704/ias.v8i2.04>
104. Міністерство економіки України. Статистика зовнішньої торгівлі. – К.: Міністерство економіки, 2022. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=75e8e597-7441-47b0-a86e-3d9d5b53a73b&title=OgliadTorgovelnaiPolitikiKitaiskoiNarodnoiRespubliki&isSpecial=true>
105. Українець, Л. А. Ініціатива “Пояс і шлях” як основа нарощування економічної експансії Китаю / Л. А. Українець // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород, 2019. Вип. 24, Ч.3. С.109-113 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25512>